

**Jyväskylän yliopiston
kauppakorkeakoulu**

**Tarja Niemelä, Heikki Karjaluoto &
Aarne Töllinen**

**Monialainen yritystoiminta Keski-Suomen
maatiloilla -tutkimusraportti**

N:o 184 / 2012

Jyväskylän yliopisto
Kauppakorkeakoulu
Pl 35, 40014 Jyväskylän yliopisto
Puh. 040- 576 7793
jsbe-info@jyu.fi

ISBN 978-951-39-4730-9
ISSN 1799-3059
Jyväskylä 2012

Niemelä, Tarja
Karjaluoto, Heikki
Töllinen, Aarne
Monialainen yritystoiminta Keski-Suomen maataloilla -tutkimusraportti
Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2012
Kauppakorkeakoulun julkaisusarja
ISSN 1799-3059
ISBN 978-951-39-4730-9
ISBN 978-951-39-4731-6 (PDF)



Kirjoittajat

Tarja Niemelä
Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu
PL 35 40014 Jyväskylän yliopisto
tarja.h.niemela@jyu.fi

Heikki Karjaluoto
Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu
PL 35 40014 Jyväskylän yliopisto
heikki.karjaluoto@jyu.fi

Aarne Töllinen
Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu
PL 35 40014 Jyväskylän yliopisto
aarne.tollinen@jyu.fi

ESIPUHE

Maaseutuyrittäjyys on kiintoisa tutkimusaihe yrittäjyystutkimuksessa. Valtaosa aiemmasta tutkimuksesta kiinnittyy yksinyrittäjyyteen ja pienyrittäjyyteen. Tulevaisuuteen suuntaavalle yrittäjyyden tutkimukselle on kysyntää myös maaseudun yrittäjyyden kehittämis- ja ohjelmatyön kumppanina.

Jyväskylän yliopisto ja Keski-Suomen elinkeino,- liikenne- ja ympäristökeskus (ELY) käynnistivät loppuvuodesta 2011 tutkimushankkeen, jonka lähtökohtana on ollut muodostaa ajantasainen kuva keskisuomalaisen aktiivimaatilojen monialaisesta yrittäjyydestä. Tutkimuskokonaisuudessa on selvitetty maatalouden nykytilan ja tulevaisuuden lisäksi erityisesti maataloilla harjoitettavaa tai suunnitteilla olevaa muuta yritystoimintaa, sen työllistämisaikutuksia, sukupolvenvaihdossuunnitelmia, yritys yhteistyötä ja kilpailukykyä.

Monialainen yritystoiminta Keski-Suomen maataloilla – tutkimukseen ovat osallistuneet arvokkaalla työpanoksellaan monet henkilöt. Kaikki tähän kyselyyn osallistuneet 463 maatilayrittäjää ansaitsevat lämpimät kiitokset. Ilman teidän yrittäjien panosta ei olisi tutkimustakaan. Kiitämme aineiston koodaamisessa avustaneita fil.yo Nanni Koskea ja fil.yo Atte Lintilää riipeästä ja ammattitaitoisesta yhteistyöstä.

Tämä tutkimus on toteutettu osana *Keski-Suomen maaseutu strategia - hanketta*, jota ovat rahoittaneet Keski-Suomen ELY-keskus ja Keski-Suomen liitto. Hankkeen myöntämä taloudellinen tuki on mahdollistanut tutkimuksen toteuttamisen. Tutkimusta valvoi ohjausryhmä, johon kuuluvat yksikön johtaja Pekka Äänismaa (pj.) (Jyväskylän ammattikorkeakoulu), yksikön päällikkö Ulla Mehto-Hämäläinen ja yritystutkija Risto Piesala (Keski-Suomen ELY -keskus), toimitusjohtaja Tuuli Kirsikka Pirttiaho (Keski-Suomen Yrittäjät ry), ohjelmapäällikkö Hilikka Laine (Keski-Suomen liitto) sekä hallintopäällikkö Taru Kujanpää ja professori (ma) Tarja Niemelä (Jyväskylän yliopiston kaupparkeakoulu).

Tutkimustuloksia on mahdollista hyödyntää esimerkiksi maaseutuohjelmaa - ja strategiaa päivitettäessä. Tulokset tukevat maaseutuyrittäjyyden edistämisen tarvetta. Tutkimusraportti antaa kuvan monialaisen maatalon yrittäjyyden edistämisen mahdollisuuksista ja haasteista.

Jyväskylässä huhtikuussa 2012

Tarja Niemelä
Heikki Karjaluo
Arne Töllinen

KUVAT

KUVA 1. Eri tulonlähteiden merkitys maatilayrittäjän talouden kannalta	11
KUVA 2. Työvoiman määrän kehitys maatilalla seuraavan 3 vuoden aikana...	12
KUVA 3. Maatilan tuotannon jatkaja.....	13
KUVA 4. Milloin olette tekemässä sukupolvenvaihdosta?	13
KUVA 5. Sukupolvenvaihdoksen toteuttaminen maatilalla.....	14
KUVA 6. Maatilan tuotantosunnat.....	15
KUVA 7. Maatilan päätuotantosuunta 3 vuoden kuluttua	16
KUVA 8. Maataloustuotannon jatkuminen tilalla tilanväen itsensä viljelemänä	17
KUVA 9. Maatilan tuotannosta ja töistä vastaavat henkilöt	18
KUVA 10. Maatalouden tämän vuoden ja lähivuosien kannattavuuskehitys ...	18
KUVA 11. Aikomus lähivuosina kehittää maatilan toimintaa yhteistyön ja työvoiman käytön osalta	19
KUVA 12. Maatilan nykyisten töiden hoitaminen käytettävissä olevin järjestelyin.....	20
KUVA 13. Muu yritystoiminta	21
KUVA 14. Muut elinkeinot.....	22
KUVA 15. Muusta yritystoiminnasta vastaavat maatilalla	23
KUVA 16. Maatilan ulkopuolisen yritystoiminnan yhtiömuoto.....	23
KUVA 17. Maatilan resurssit muun yritystoiminnan osalta.....	24
KUVA 18. Muun yritystoiminnan tulojen kehitys seuraavan 3 vuoden aikana	25
KUVA 19. Muun yritystoiminnan tulevaisuus seuraavien 3-6 vuoden aikana .	26
KUVA 20. Muun yritystoiminnan käynnistymisen vauhdittajat	27
KUVA 21. Muun yritystoiminnan taloudellinen merkitys tällä hetkellä.....	28
KUVA 22. Muun yritystoiminnan liikevaihdon kehittyminen tilalla seuraavien 3-6 vuoden aikana.....	29
KUVA 23. Muuhun yritystoimintaan suhtautuminen.....	31
KUVA 24. Vahvuudet muun yritystoiminnan osalta.....	32
KUVA 25. Asiantuntija-avun käyttö ja merkitys yritystoiminnan kehittämiseen	33
KUVA 26. Julkisen tuen merkitys toiminnan kehittämisessä	35
KUVA 27. Syyt yhteistyöhön muiden yrittäjien kanssa (mahdollisuus valita useita vaihtoehtoja)	36
KUVA 28. Yhteistyön muodot muiden yrittäjien kanssa	37
KUVA 29. Kokemukset yhteistyöstä toisten yrittäjien kanssa.....	38
KUVA 30. Yhteistyömahdollisuudet toisten yrittäjien kanssa	39
KUVA 31. Koulutustarpeet	41

SISÄLLYS

KUVAT.....	6
SISÄLLYS.....	7
1 TUTKIMUKSEN TAUSTA JA OTANTA.....	8
2 TAUSTAMUUTTUJAT.....	10
2.2 Demografiat ja yleiset tiedot.....	10
2.2.1 Maatilojen koko.....	10
2.2.2 Maatilojen omistusmuoto.....	10
2.3 Maatilojen tulonlähteet ja liikevaihto.....	10
2.4 Maatilojen työllistämisaikutukset	11
2.5 Maatilojen tulevaisuus	12
2.6 Maatilojen tuotanto.....	14
2.6.1 Tuotantosuunnat	14
2.6.2 Tuotannon tulevaisuus	16
2.6.3 Maatilan töistä vastaavat.....	17
2.6.4 Maatilojen kannattavuuskehitys	18
2.6.5 Yhteistyön ja työvoiman käyttö tulevaisuudessa	19
3 MUU YRITYSTOIMINTA MAATILOILLA.....	21
3.2 Muut elinkeinot.....	21
3.3 Muusta yritystoiminnasta vastaavat.....	22
3.4 Muun yritystoiminnan yhtiömuodot.....	23
3.5 Maatilojen resurssit muun yritystoiminnan osalta	24
3.6 Muun yritystoiminnan tulot.....	24
3.7 Muun yritystoiminnan tulevaisuus.....	25
3.8 Muun yritystoiminnan käynnistämisen vauhdittajat.....	26
3.9 Muun yritystoiminnan taloudellinen merkitys.....	27
3.10 Muun yritystoiminnan työllistämisaikutukset.....	29
3.11 Maatilayrittäjien suhtautuminen muuhun yritystoimintaan	30
3.12 Muun yritystoiminnan kehittämiseen käytetty asiantuntija-apu	32
3.13 Julkinen tuki.....	34
3.13.1 Julkisen tuen merkitys	34
4 YHTEISTYÖ MUIDEN YRITTÄJIEN KANSSA.....	36
4.2 Yhteistyön muodot	36
4.3 Kokemukset yhteistyöstä.....	37
4.3.1 Yhteistyön muodot toisten yrittäjien kanssa	39
5 KOULUTUS.....	41
6 YRITTÄJYYDEN EDISTÄMINEN MAASEUDULLA	42
7 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	44
8 LÄHDELUETTELO.....	46

1 TUTKIMUKSEN TAUSTA JA OTANTA

Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu ja Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (ELY) käynnistivät loppuvuodesta 2011 tutkimuksen jonka lähtökohtana on ollut muodostaa ajantasainen kuva keskisuomalaisen maatilojen monialaisesta yrittäjyydestä.

Monialainen yritystoiminta Keski-Suomen maataloilla kyselytutkimus on osa Keski-Suomen maaseutu strategia - hankkeen toimenpiteitä.

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää maatilojen harjoittamaa maa- ja metsätalouden ulkopuolista yritystoimintaa, nk. maatilojen monituloista yrittäjyyttä, yritystoiminnan muotoja, laajuutta ja taloudellista perustaa sekä yritystoiminnan edistämiseen liittyviä asioita.

Monialainen yritystoiminta Keski-Suomen maataloilla - tutkimuksessa selvitetiin mm. maatilayritysten:

- monituloista yrittäjyyttä
- omistajuutta ja toiminnan laajuutta
- yrittäjäpolvenvaihdossuunnitelmia
- taloudellista tilannetta ja tulevaisuuden odotuksia
- muun yritystoiminnan yleisyyttä ja merkitystä sekä tulevaisuudennäkymiä
- liiketoiminnan harjoittamisen tapoja ja resursseja
- asiantuntija-avun ja julkisen tuen käyttöä ja merkitystä yritystoiminnan harjoittamisessa
- yritystoimintaan liittyvää yhteistyötä ja koulutustarvetta
- yritystoiminnan etuja ja esteitä
- yritystoiminnan edistämisen mahdollisuuksia ja keinoja

Tämän raportin tulokset pohjautuvat joulukuusta 2011-tammikuussa 2012 toteutettuun kaikkia Keski-Suomen maataloja koskeneeseen verkko- ja kirjeykselyyn.

Kyselyn maatilayrityksiä koskevat yhteystiedot perustuvat Maa- ja metsätalousministeriön Tietopalvelukeskuksen IACS- tukirekisterin (Integrated Administration and Control System = Yhdennetty hallinto- ja valvontajärjestelmä-rekisteri) tietoihin vuodelta 2010. Linkki kyselytutkimukseen lähetettiin sähköpostilla 15.12.2011 tiloille, joiden sähköpostiosoite saatiin IACS -rekisteristä. Kyselylomake postitettiin tammikuun 2012 kahden ensimmäisen viikon aikana kaikille lopuille tiloille sekä tiloille, joita ei tavoitettu sähköpostilla.

Kysely lähetettiin yhteensä 3435 aktiivimaatilalle ja siihen vastasi määräaikaan mennessä 463 tilaa. Vastaamatta jättäneitä muistutettiin yhdellä sähköpostilla, mutta uusia muistutuskirjeitä ei postitettu. Kyselyn vastausprosentiksi muodostui 13.5 (%). Prosentuaalisesti tutkimus edustaa kohtalaisen hyvin Keski-Suomen alueen maatiloja.

Kyselylomakkeen toimivuutta testattiin joulukuussa 2011 kolmella keskisuomalaisella aktiivimaatilalla. Tietosisällön suunnittelussa hyödynnettiin maatilayrittäjien lisäksi monia alan asiantuntijoita.

Testauksesta huolimatta sähköinen vastaaminen koettiin useiden palautteiden mukaan teknisesti ongelmalliseksi. Vastaajat kokivat antamiensa palautteiden mukaan ongelmalliseksi maatilakytkentään liittyvät määrittelyongelmat, lomakkeen pituuden, päätuotantosuunnan sekä muun tuotantosuunnan että muun yritystoiminnan erittelemisen. Tällaiset seikat ovat voineet vaikuttaa tutkimustuloksiin. Lisäksi noin 30 puutteellisesti täytettyä lomaketta jätettiin analysoimatta ja muutamien (6) yhteydenottojen perusteella vastaaja ja tutkijat päätyivät yhdessä siihen, että vastaajan ei tarvitse osallistua tähän tutkimukseen.

Monialaisella maatilalla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa maatilaa, joka maa- ja metsätalouden lisäksi harjoittaa maatilayrityksen päätuotantosuunnan ohessa myös muuta yritystoimintaa.

Tutkimuksen rahoituksesta ovat vastanneet *Keski-Suomen maaseutustrategia-hankkeen* rahoittajat: Keski-Suomen ELY-keskus (Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2007–2013) ja Keski-Suomen liitto (Keski-Suomen Kehittämisrahasto).

Tutkimuksen tuloksia tarkastellaan tässä tutkimuksessa maatilan tuotantosuunnan ja monialaisuuden mukaan.

Keski-Suomessa on vuoden 2010 (MMM/TIKE) rekisterin mukaan 1189 monialaista maatilaa kun koko Suomessa on hieman alle 20 000 monialaista maatilaa.

Vuonna 2007 Suomessa oli 23200 monialaista maatilaa (34 % maatiloista.) Lukumääräisesti eniten monialaisia tiloja on Etelä-Pohjanmaalla ja Varsinais-Suomessa.

2 TAUSTAMUUTTUJAT

2.2 Demografiat ja yleiset tiedot

Vastaajista suurin osa oli miehiä (79%). Vastaajien keski-ikä oli 54 vuotta. Vanhin vastaaja oli syntynyt vuonna 1932 ja nuorin 1991. Alle 30-vuotiaita vastaajia oli 2%, 31-40 -vuotiaita 11%, 41-50 -vuotiaita 24%, 51-60 -vuotiaita 32% ja yli 61 -vuotiaita 31%. Enemmistö (60%) vastaajista oli kouluasteen tutkinnon suorittanut (peruskoulu tai vastaava). Korkeakoulututkinnon suorittaneita oli noin 10% vastaajista.

Maatilat olivat olleet vastaajien suvun hallussa keskimäärin yli 100-vuotta (keskiarvo 1880-luvulta lähtien). Vastaajat olivat toimineet maatilayrittäjinä keskimäärin hieman alle 30-vuotta (mediaani 26 vuotta). Lähes kaikki vastaajat (83%) kertoivat joko itse saavansa tai puolisonsa saavan päätoimisen toimeentulon maatilayrittäjyydestä. Maatilayrityksissä oli hyvin vähän ulkopuolista palkattua työvoimaa; 88% maatiloista ulkopuolista työvoimaa ei ollut käytössä. Niissä joissa oli, työntekijöiden määrä oli yleisimmin 1-2 henkilöä.

2.2.1 Maatilojen koko

Maatilojen koko vaihteli viljelyksessä olevan peltoalan suhteen kolmesta hehtaarista lähes kolmeen tuhanteen hehtaariin. Keskimäärin (mediaani) maatilojen koko viljelyspeltoalan suhteen oli 21 hehtaaria (vrt. keskiarvo 37 hehtaaria). Kasvullinen metsäala vaihteli alle hehtaarista 600 hehtaariin. Keskimäärin (mediaani) maatiloilla oli metsää 65 hehtaaria (vrt. keskiarvo 87 hehtaaria).

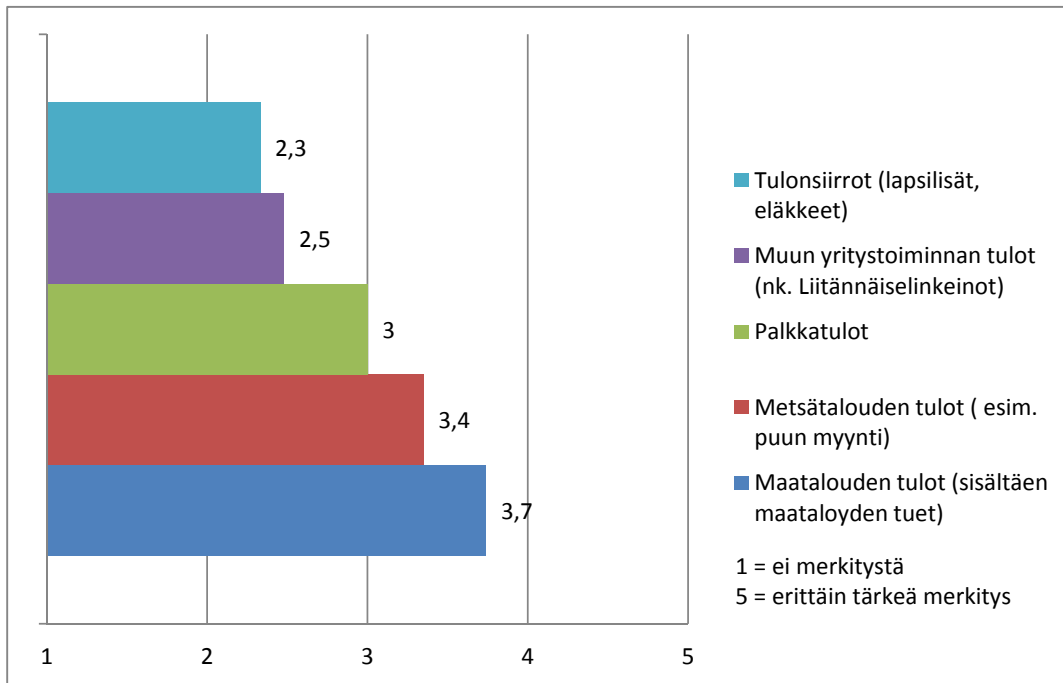
2.2.2 Maatilojen omistusmuoto

Maatilojen yleisin omistusmuoto oli yksityinen omistus (86%). Muita omistusmuotoja olivat maatalousyhtymä (6%) ja perikunta (7%). Osakeyhtiömuotoinen omistus oli vain 0.2% maatiloista. Vastaajista enemmistö (80%) ei ollut muuttamassa lähitulevaisuudessa omistusmuotoa. Hieman vajaa viidesosa (18%) kertoi harkitsevansa omistusmuodon muuttamista ja vain 2% kertoi muuttavansa omistusmuotoa. Yleisin suunnitelmassa ollut omistusmuoto oli yhtymä.

2.3 Maatilojen tulonlähteet ja liikevaihto

Tärkeimmiksi tulonlähteiksi vastaajat arvioivat maatalouden ja metsätalouden tulot (KUVA 1). Yli puolet vastaajista (61%) arvioi maatalouden tulot joko melko tärkeiksi (23%) tai erittäin tärkeiksi (38%). Vastaavasti metsätalouden osalta melko tärkeäksi tulonlähteen arvioi joka neljäs (25%) ja erittäin tärkeäksi 22%.

Palkkatuloja piti erittäin tärkeänä noin kolmasosa (34%) vastaajista, toisaalta lähes puolet piti palkkatuloja ei merkityksellisinä (37%).



KUVA 1. Eri tulonlähteiden merkitys maatilayrittäjän talouden kannalta

Maatilojen liikevaihto oli keskimäärin 32.000 euroa (mediaani; keskiarvo 73.000 euroa). Suurin liikevaihto oli 750.000 euroa.

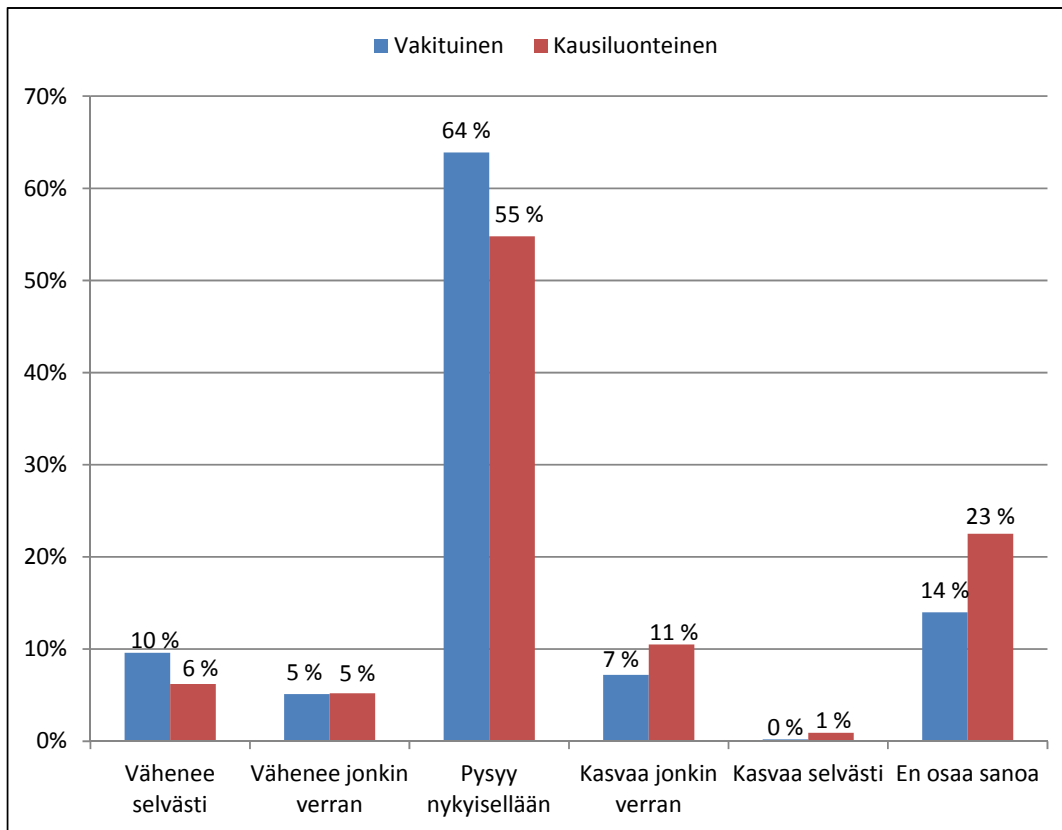
Kysymykseen ”Käykö joku taloudestanne tällä hetkellä palkkatyössä maatalon ulkopuolella?” vastaukset jakautuivat tasaisesti: hieman yli puolet vastaajista (54%) ilmoitti, että ei käy. Ne taloudet (46%), joissa palkkatyössä käytiin, ilmoittivat 1-2 henkilön käyvän muualla töissä. Palkkatyön tekeminen etätyönä tilalla oli erittäin harvinaista 96% ilmoittaessa, että kukaan taloudessa ei tee palkkatyötä etätyönä tilalla. Palkkatulojen merkitystä tarkasteltaessa 65% vastaajista arvioi palkkatulojen merkityksen perheen toimeentulon näkökulmasta pysyvän ennalleen seuraavien 3 vuoden aikana, 21% oli sitä mieltä, että merkitys pienee. Noin 13% oli sitä mieltä, että merkitys kasvaa jonkin verran (10%) tai merkitys kasvaa selkeästi (3%).

2.4 Maatilojen työllistämisaikutukset

Maatilat työllistivät keskimäärin (maa- ja metsätalouden vuosityöpaikka vuonna 2010) omaa työvoimaa vakituisesti yhden henkilön (mediaani 1, keskiarvo 1.4) ja kausiluonteisesti/osa-aikaisesti myös yhden henkilön (mediaani 1, keskiarvo 1,39). Yli kolme henkeä vakituisesti tai kausiluonteisesti työllistäviä maatiloja oli hieman alle 5% vastaajien tiloista. Ulkopuolisia (palkattuja) työntekijöi-

tä vakituisesti oli keskimäärin 0-1 (mediaani 0, keskiarvo 0.41) ja kausiluonteisesti hieman enemmän (mediaani 1, keskiarvo 0.87).

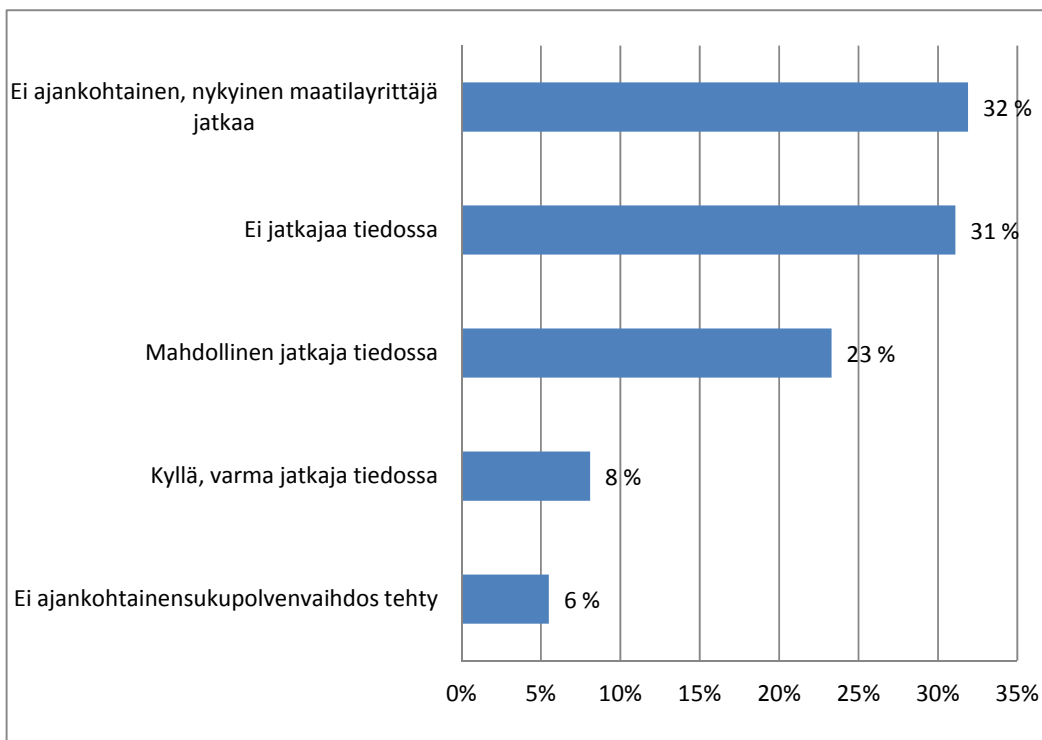
Työvoiman määrän kehityksen arvioitiin pysyvän ennallaan: 74% vastaajista arvioi vakituisen työvoiman määrän pysyvän ennallaan ja 71% arvioi kausiluonteisen työvoiman pysyvän ennallaan (KUVA 2). Kausiluonteista työvoimaa aiottiin palkata hieman enemmän tulevaisuudessa (seuraavat 3 vuotta) kuin vakituista työvoimaa. Kuitenkin vain noin joka kymmenes (12%) vastaaja aikoi lisätä kausiluonteista työvoimaa.



KUVA 2. Työvoiman määrän kehitys maatilalla seuraavan 3 vuoden aikana

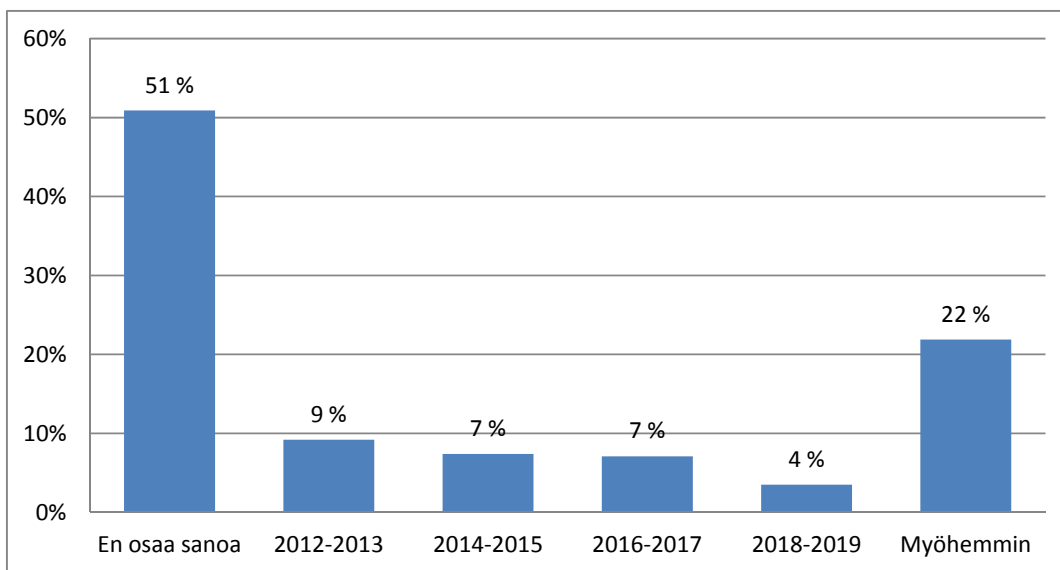
2.5 Maatilojen tulevaisuus

Maatilojen tulevaisuutta (KUVA 3) kartoitettiin kysymyksellä "Onko maatilanne tuotannolle jatkajaa tiedossa?". Noin kaksi kolmasosaa vastaajista ilmoitti, että jatkajaa ei ole tiedossa (31%) tai asia ei ole ajankohtainen, nykyinen maatilayrittäjä jatkaa (32%). Noin joka kymmenes (8%) vastaaja ilmoitti, että varma jatkaja on tiedossa ja noin neljäsosa (23%) ilmoitti, että mahdollinen jatkaja on tiedossa. Noin 6% maatiloista kertoi, että asia ei ole ajankohtainen, koska sukupolvenvaihdos on tehty.



KUVA 3. Maatilan tuotannon jatkaja

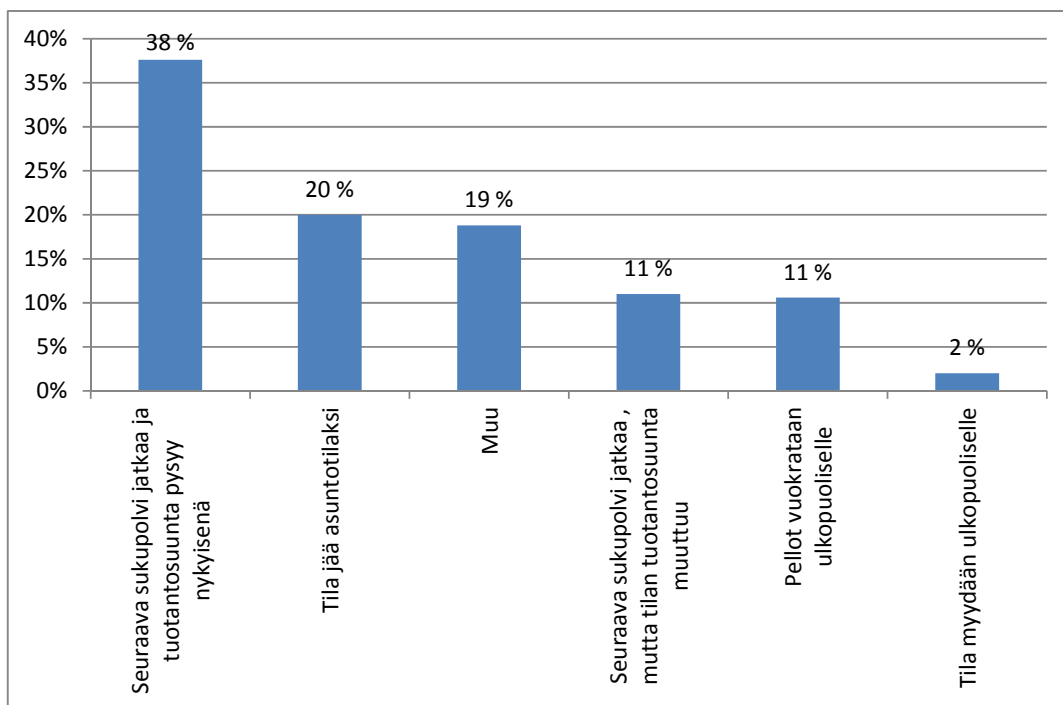
Noin puolet vastaajista ei osannut vielä sanoa, milloin he ovat tekemässä sukupolvenvaihdosta (51%) (KUVA 4):



KUVA 4. Milloin olette tekemässä sukupolvenvaihdosta?

Maatilojen sukupolvenvaihdos ei ollut kovin ajankohtainen: selvä enemmistö (82%) vastaajista ilmoitti, että sukupolvenvaihdoksen suunnittelu ei ollut ajankohtaista. Noin 15% ilmoitti, että alustavat suunnitelmat sukupolvenvaihdoksesta on tehty. Vain 3% kertoi suunnitelmien olevan pitkällä.

Sukupolvenvaihdoksen toteuttaminen aiottiin toteuttaa joko siten, että seuraava sukupolvi jatkaa ja tuotantosuunta pysyy nykyisenä (38% vastaajista) tai tuotantosuunta muuttuu (11%). Viidesosa vastaajista (20%) kertoi tilan jäävän sukupolvenvaihdoksen seurauksena asuntopilaksi. Vain 2% aikoi myydä tilan ulkopuoliselle (KUVA 5). ”Muu, mikä” -vaihtoehtoissa yleisimmät vastaukset olivat ”Ei ajankohtainen asia” ja yhdistelmä edellisistä vaihtoehtoista kuten ”tila jää asunnoksi ja pellot vuokrataan”.



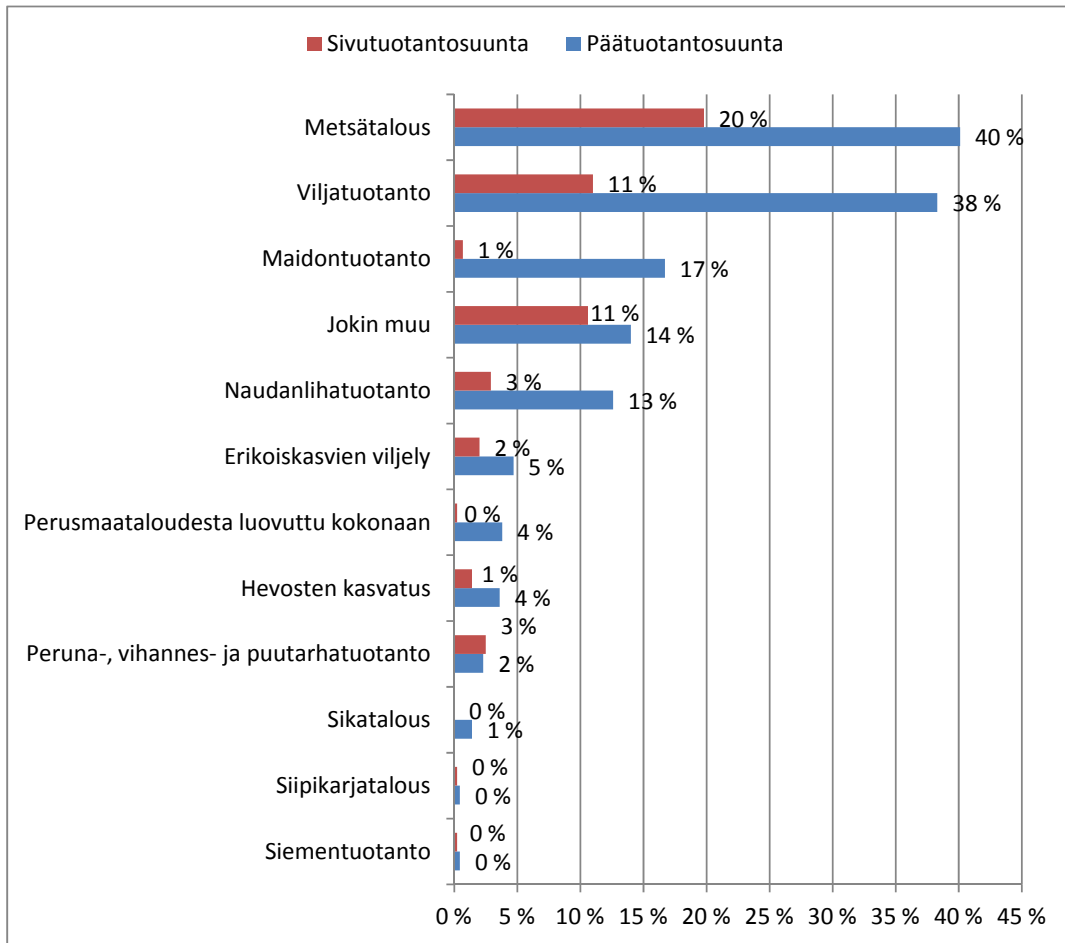
KUVA 5. Sukupolvenvaihdoksen toteuttaminen maatilalla

2.6 Maatilojen tuotanto

2.6.1 Tuotantosuunnat

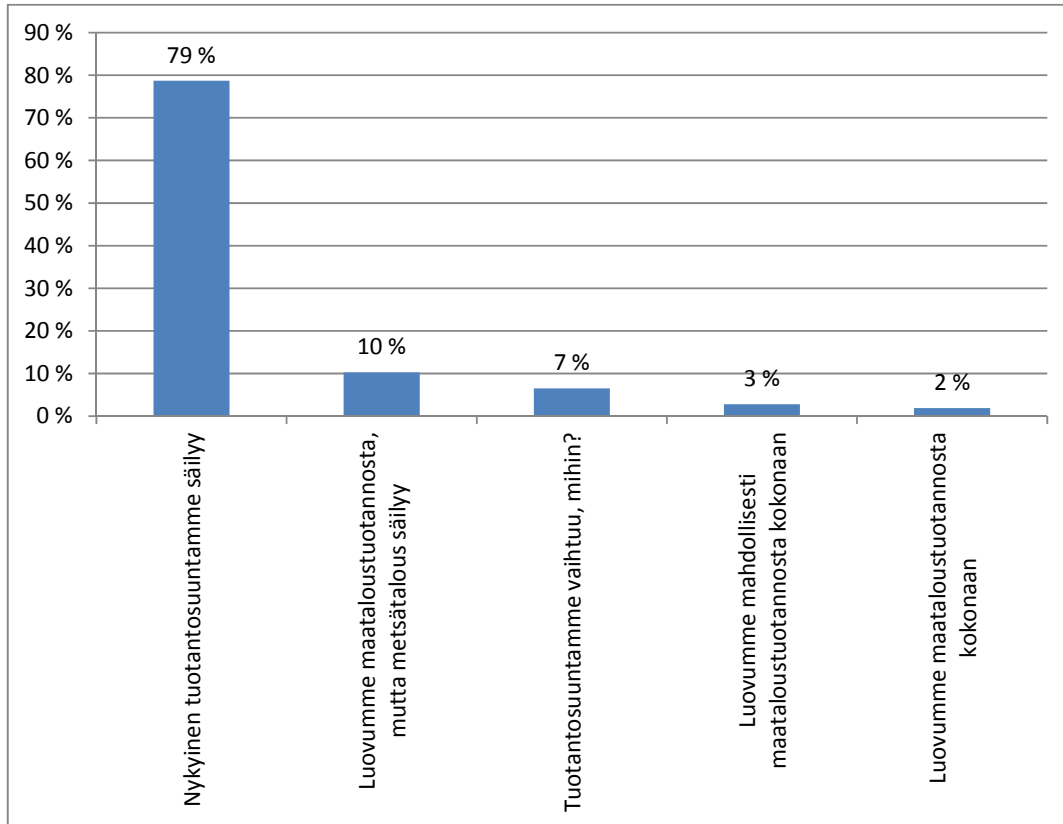
Metsätalous ja viljantuotanto olivat yleisimmät päätuotantosuunnat (KUVA 6). Metsätalouden kertoi päätuotantosuunnakseen 40% vastaajista, viljantuotannon 38%. Kohtaan ”jokin muu” saatiin 125 vastausta, joista yleisimmät olivat koneurakointi ja puutarhanhoito. Hajontaa vastauksissa tässä kohtaa oli paljon, ja

tuotantosuunniksi mainittiin mm. matkailu, polttopuiden teko, lammastalous, turkistuotanto ja mehiläistalous.



KUVA 6. Maatilan tuotantosuunnat

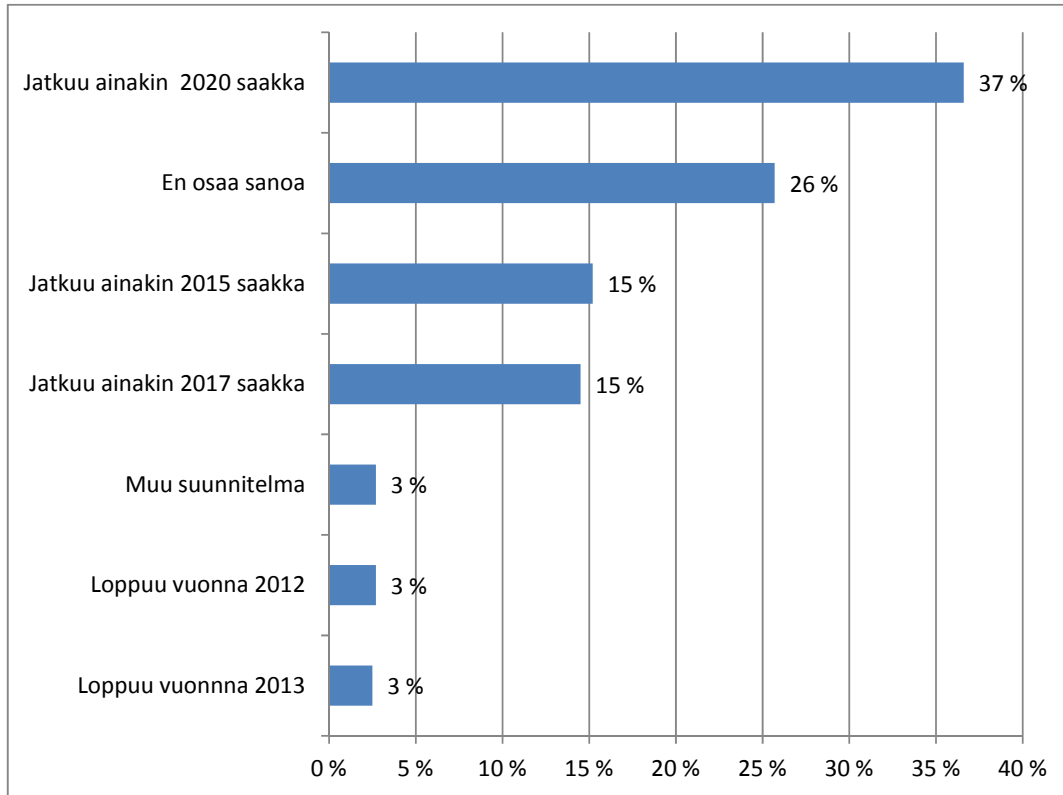
80% vastaajista ilmoitti, että heidän päätuotantosuuntansa säilyy seuraavan kolmen vuoden aikana ennallaan (KUVA 7). Tuotantosuuntaa aikoi vaihtaa 7% vastaajista. Lisäkysymykseen "mihin?" (tuotantosuunta vaihtuisi) saatiin 28 vastausta, joista yleisimmät olivat kasvinviljely ja viljantuotanto.



KUVA 7. Maatilan päätuotantosuunta 3 vuoden kuluttua

2.6.2 Tuotannon tulevaisuus

Noin puolet vastaajista arveli maataloustuotannon jatkuvan tilanväen itsensä viljelemänä ainakin vuoteen 2017 asti (KUVA 8). Noin joka neljäs vastaaja (26%) ei osannut sanoa tulevaisuudesta. Kohtaan "Muu, mikä" vastaukset olivat mm. "toistaiseksi", "2030", "2040", "2059", "kauanko jaksaa olla pilkattavana" ja "niin kauan kuin tukia maksetaan".



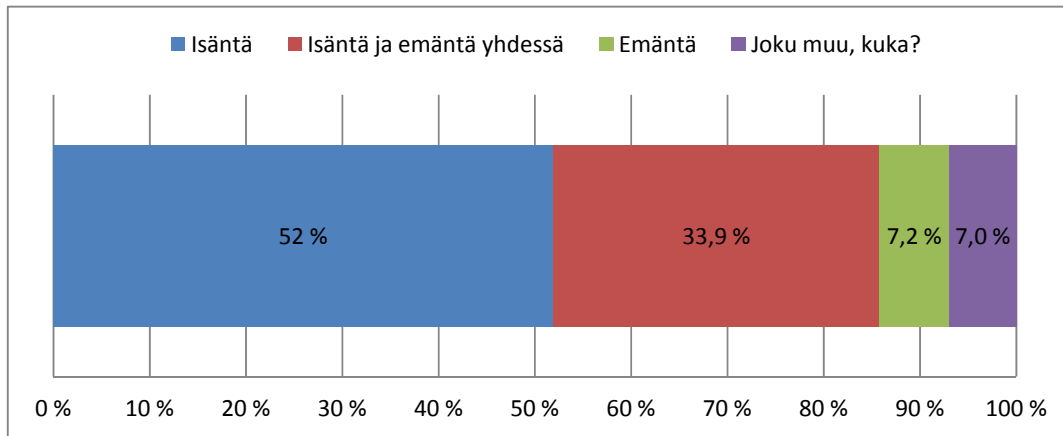
KUVA 8. Maataloustuotannon jatkuminen tilalla tilanväen itsensä viljelemänä

Kysymykseen ”Jos maataloustuotanto maatilallanne loppuu vuosina 2012-2013, mistä syystä maataloustuotanto tullaan lopettamaan tilallanne?” vastauksia tuli yhteensä 69, yleisimpien syiden ollessa kannattavuus, eläkeikä ja jatkajan puute sekä terveys:

- ”Maatalous ei kannata Suomessa”
- ”Ei kannata, tilan peltopinta-ala liian pieni”
- ”Heinän viljely ei kannata, viljelty lähinnä sukupolvenvaihdoksen verohelpotusten vuoksi”
- ”Kannattavuus, huonot pellot, pellon vuokraaminen hankalaa”
- ”Vähäinen kannattavuus häviää”
- ”Jatkaja epävarma”
- ”Eläköityminen+ikä. Ei ehkä jatketa sopimuksia”

2.6.3 Maatilan töistä vastaavat

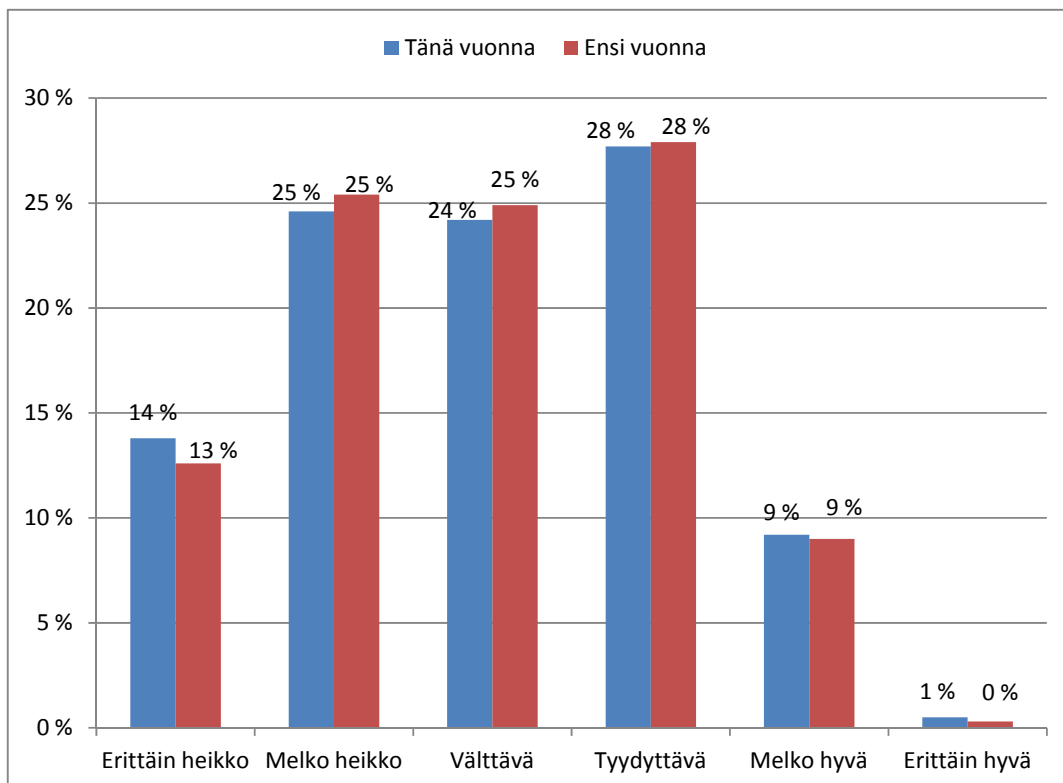
Maatilan töistä vastaavat enimmäkseen isäntä (52%) tai isäntä ja emäntä yhdessä (34%) (KUVA 9). Kohdassa ”Joku muu, kuka?” mainittiin mm. sukulaiset kuten veljet ja lapset, vanha isäntä sekä perikunta.



KUVA 9. Maatilan tuotannosta ja töistä vastaavat henkilöt

2.6.4 Maatilojen kannattavuuskehitys

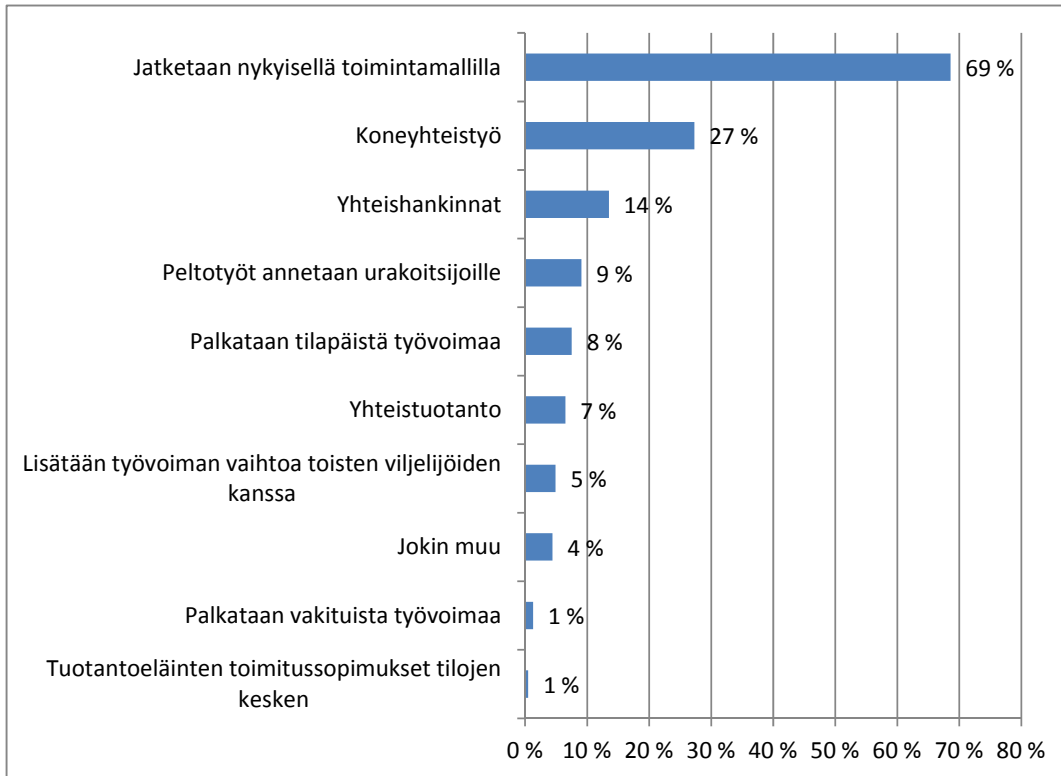
Maatilojen lähivuosien kannattavuuskehitystä (KUVA 10) pidettiin keskimäärin välttävänä (asteikko 1=erittäin heikko...6=erittäin hyvä) sekä tämän vuoden kehityksen osalta (keskiarvo 2.95) että ensi vuoden osalta (keskiarvo 2.96). Vain noin joka kymmenes vastaaja piti maatalouden kannattavuuskehitysnäkymiä tämän tai ensi vuoden osalta melko hyvinä (9%) tai erittäin hyvinä (0.5%).



KUVA 10. Maatalouden tämän vuoden ja lähivuosien kannattavuuskehitys

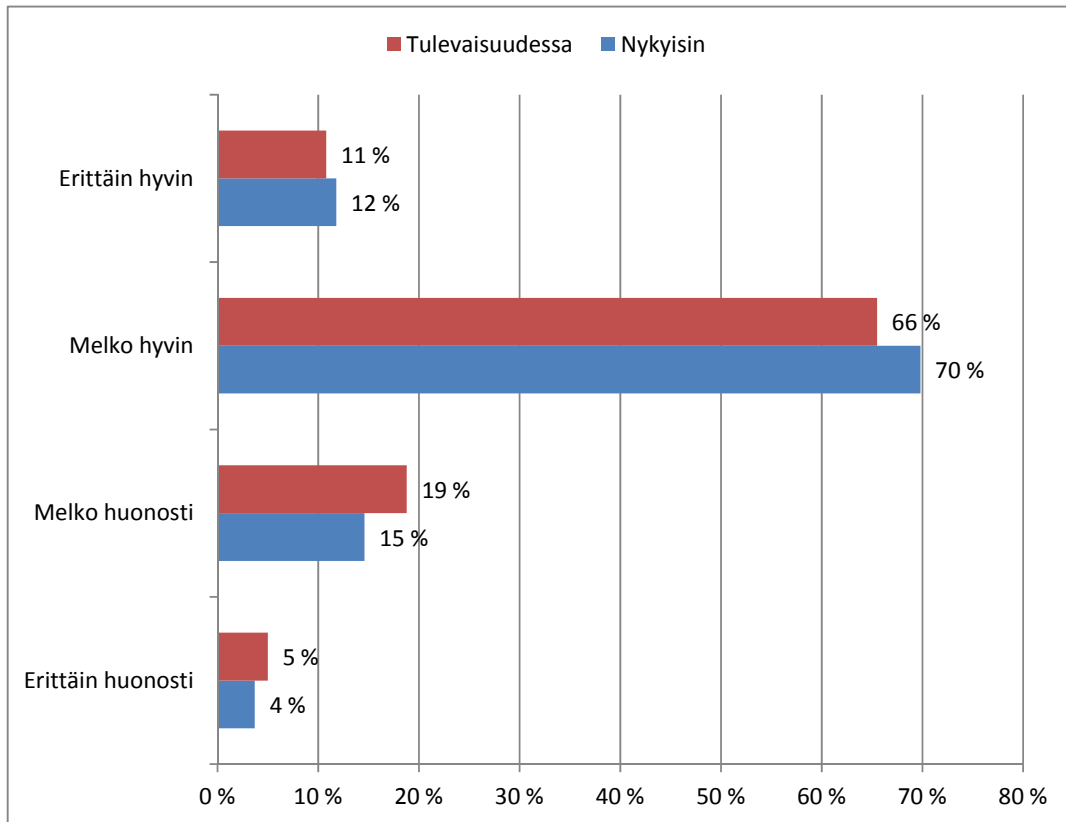
2.6.5 Yhteistyön ja työvoiman käyttö tulevaisuudessa

Kysyttäessä aikooko vastaaja kehittää maatilan toimintaa yhteistyön ja työvoiman käytön osalta, enemmistö (69%) aikoi jatkaa nykyisellä toimintamallilla. Noin joka viides vastaaja aikoi kehittää koneyhteistyötä ja 13% yhteishankintoja. Vakituisen työvoiman palkkaamista harkitsi vain 1% vastaajista (KUVA 11). ”Jokin muu” -vaihtoehdossa mainintoja saivat peltojen vuokraus ja osa pelloista vuokralle.



KUVA 11. Aikomus lähivuosina kehittää maatilan toimintaa yhteistyön ja työvoiman käytön osalta

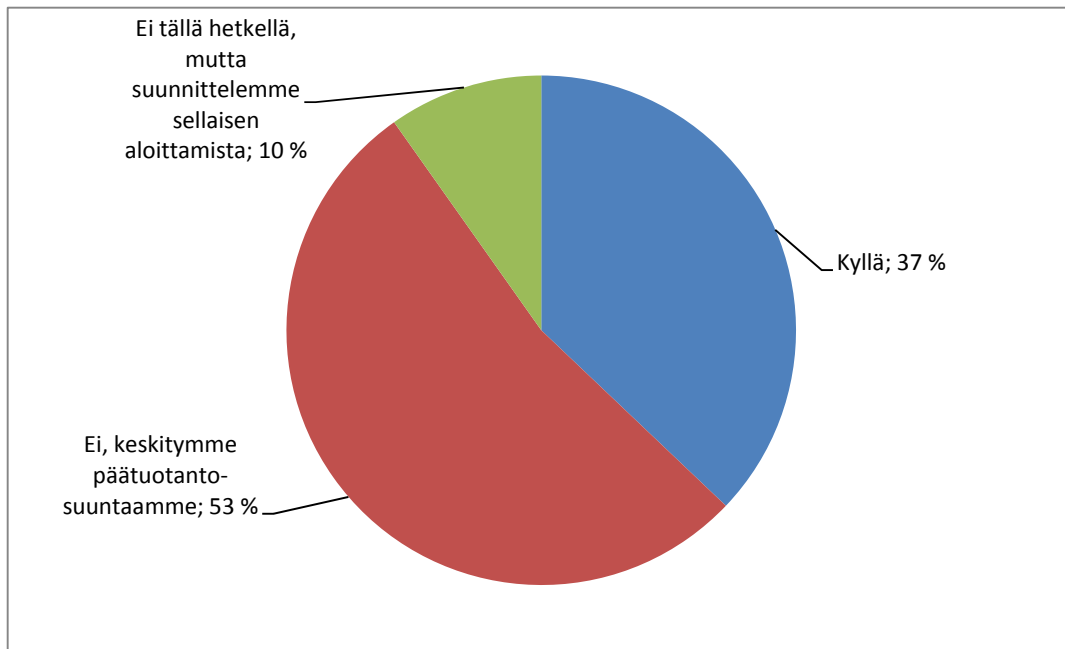
Enemmistö (68%) arvioi, että maatilan nykyiset työt kyetään hoitamaan käytettävissä olevin järjestelyin melko hyvin nykyisin (69%) kuin myös tulevaisuudessa (66%) (KUVA 12). Noin joka viides vastaaja (20%) arvioi töiden onnistuvan nykyisillä resursseilla erittäin huonosti tai melko huonosti. Erot nykytilan ja tulevaisuuden välillä olivat erittäin pieniä.



KUVA 12. Maatilan nykyisten töiden hoitaminen käytettävissä olevin järjestelyin

3 MUU YRITYSTOIMINTA MAATILOILLA

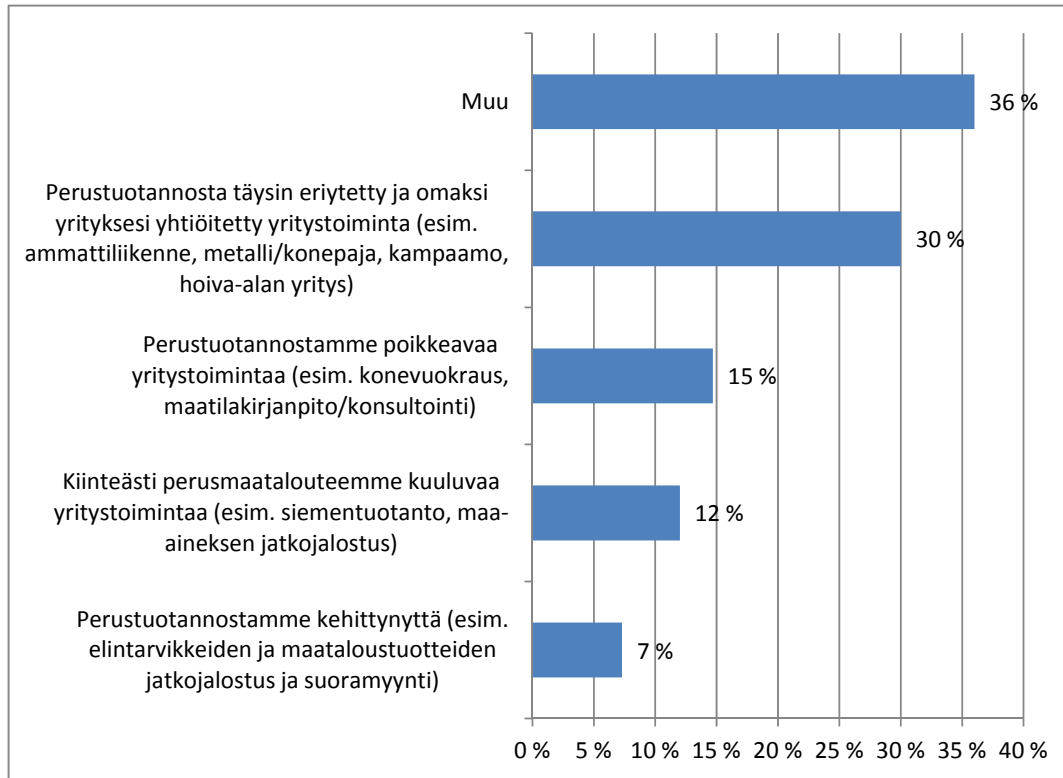
Hieman yli puolet (60%) vastaajista ilmoitti, että heillä ei ole maa- ja metsätalouden ohella muita elinkeinoja (nk. muuta yritystoimintaa); 53 % vastaajista aikoi keskittyä päätuotantosuuntaansa ja joka kymmenes (10%) suunnitteli sellaisen aloittamista. 37% vastaajista oli maa- ja metsätalouden ohella muita elinkeinoja (KUVA 13).



KUVA 13. Muu yritystoiminta

3.2 Muut elinkeinot

Muu yritystoiminta maatiloilla vaihteli (KUVA 14); noin kolmasosa (30%) tapuksista muu yritystoiminta koski perustuotannosta täysin eriytettyä yritystoimintaa kuten ammattiliikenne, metalli/konepaja, kampaamo tai hoiva-alan yritys). Kohtaan "Muu, mikä?" (36%) vastaajat yleisimmin mainitsivat koneurakoinnin, maatilamatkailun, ja polttopuiden teon. Yksittäisiä mainintoja saivat mm. taksiliikenne, turvetuotanto, kesäkahvila, mehiläistalous ja matkailu.

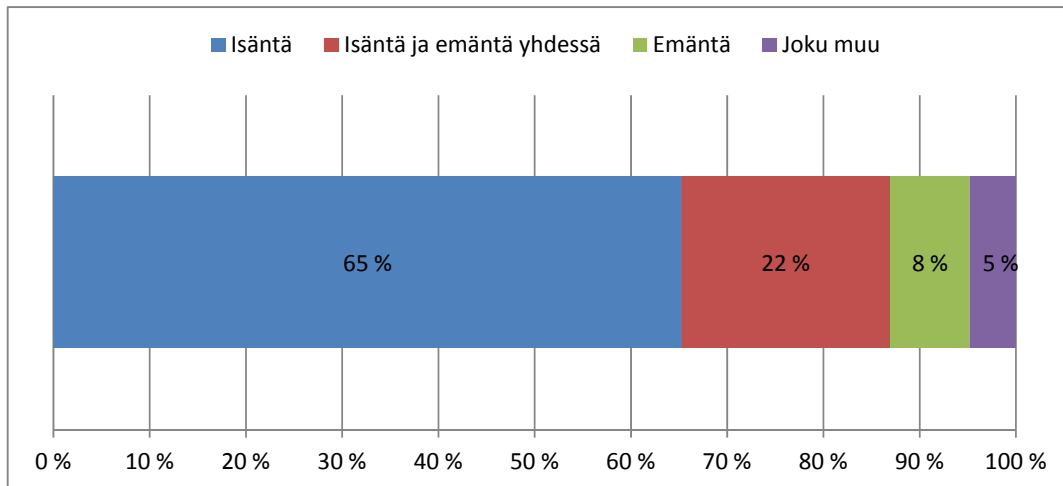


KUVA 14. Muut elinkeinot

Muun yritystoiminnan osalta suosituin muoto oli koneurakointi (esim. maatalous- ja metsäkoneurakointi, lumenauraus), jota tällä hetkellä harjoitti 59% muuta yritystoimintaa tekevästä. Seuraavaksi suosituimpia muun yritystoiminnan muotoja olivat polttopuun tai hakkeen valmistus ja myynti (25% vastaajista harjoitti nykyisin) ja tilan omien tuotteiden suoramyynti (13%). Kohtaan muu vastasi 16% vastaajista. Yleisimmät kohdassa muut mainitut muun yritystoiminnan muodot olivat mökkien vuokraus ja muu maatilamatkailu. Muun yritystoiminnan osuus maatalojen liikevaihdosta oli parhaimmillaankin alle 30%; keskimäärin alle 3% ilmoitti maatalojen liikevaihdosta yli 50% muodostuvan muun yritystoiminnan muodoista.

3.3 Muusta yritystoiminnasta vastaavat

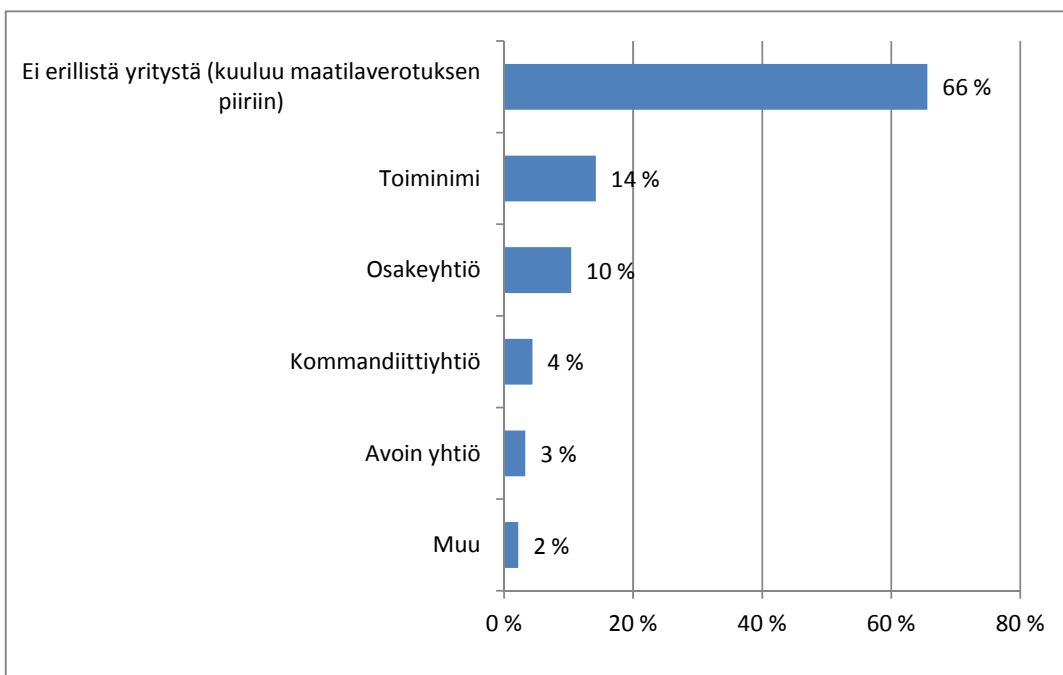
Muusta yritystoiminnasta vastaa yleisimmin isäntä (65%) (KUVA 15). Kohtaan muu mainintoja saivat työntekijät, yhtymän osakkaat, lapset yksistään tai lapset ja isäntä tai emäntä.



KUVA 15. Muusta yritystoiminnasta vastaavat maatilalla

3.4 Muun yritystoiminnan yhtiömuodot

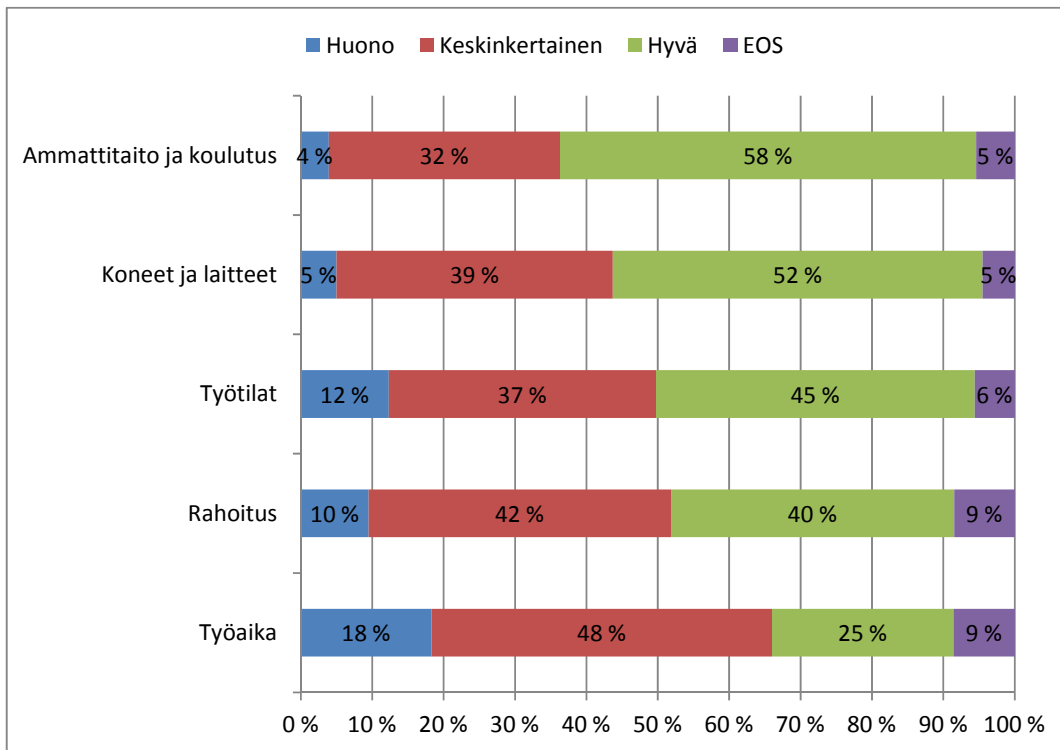
Maatilan ulkopuolinen yritystoiminta oli yleisimmin toteutettu osana maatilan toimintaa eli sitä varten ei ollut perustettu erillistä yritystä (KUVA 16). Yritysmuodoista yleisimmät olivat toiminimi tai osakeyhtiö. Kohdassa "Muu" mainittiin henkilöverotus ja useampia yritysmuotoja kuten ky ja oy. Enemmistö (71%) muista yrityksistä oli perheyriksistä.



KUVA 16. Maatilan ulkopuolisen yritystoiminnan yhtiömuoto

3.5 Maatilojen resurssit muun yritystoiminnan osalta

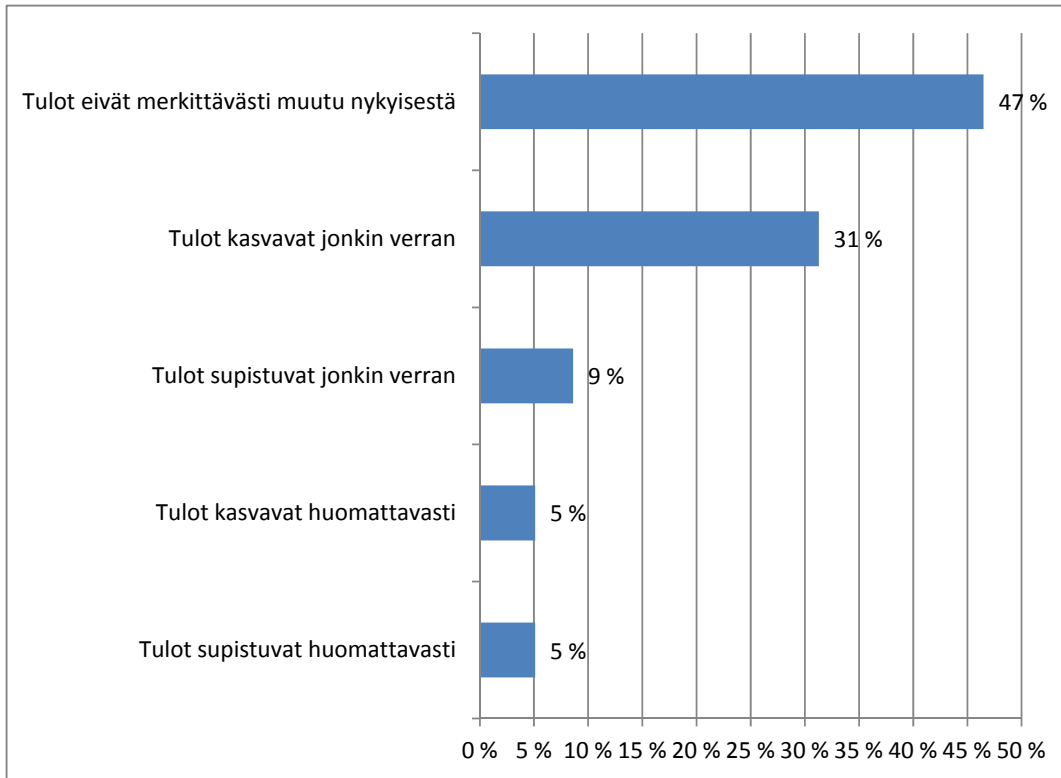
Maatilan resursseja pidettiin muun yritystoiminnan osalta keskinkertaisina tai hyvinä. Erityisesti ammattitaitoa ja koulutusta (58% piti hyvänä) ja koneita ja laitteita (52% piti hyvänä) pidettiin hyvinä resursseina. Työaika oli heikoin resurssi: noin joka viides vastaaja (18%) piti työaikaresurssia huonona (KUVA 17). Kaiken kaikkiaan muun yritystoiminnan vaativia resursseja pidettiin enimmäkseen joko keskinkertaisina (40%) tai hyvinä (44%). Huonoina resursseja piti kaiken kaikkiaan vain joka kymmenes vastaaja (10%).



KUVA 17. Maatilan resurssit muun yritystoiminnan osalta

3.6 Muun yritystoiminnan tulot

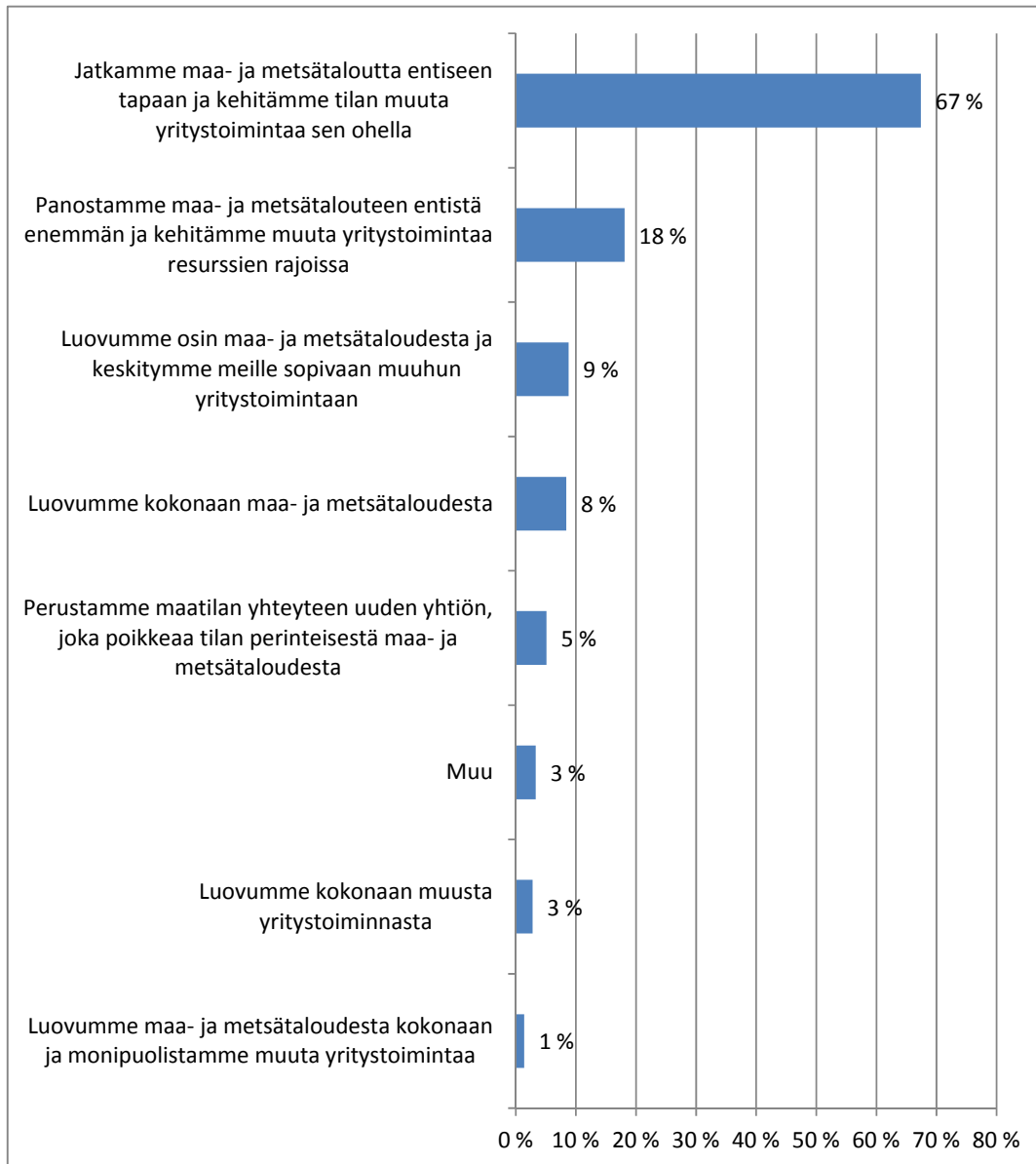
Noin puolet vastaajista (47%) arveli, että muusta yritystoiminnasta saatavat tulot eivät merkittävästi muutu nykyisestä seuraavan kolmen vuoden aikana (KUVA 18). Noin kolmasosa (31%) arvioi tulojen kasvavan jonkin verran ja 5% arvioi tulojen kasvavan huomattavasti. Noin 14% arveli muun yritystoiminnan tulojen supistuvan joko jonkin verran (9%) tai huomattavasti (5%).



KUVA 18. Muun yritystoiminnan tulojen kehitys seuraavan 3 vuoden aikana

3.7 Muun yritystoiminnan tulevaisuus

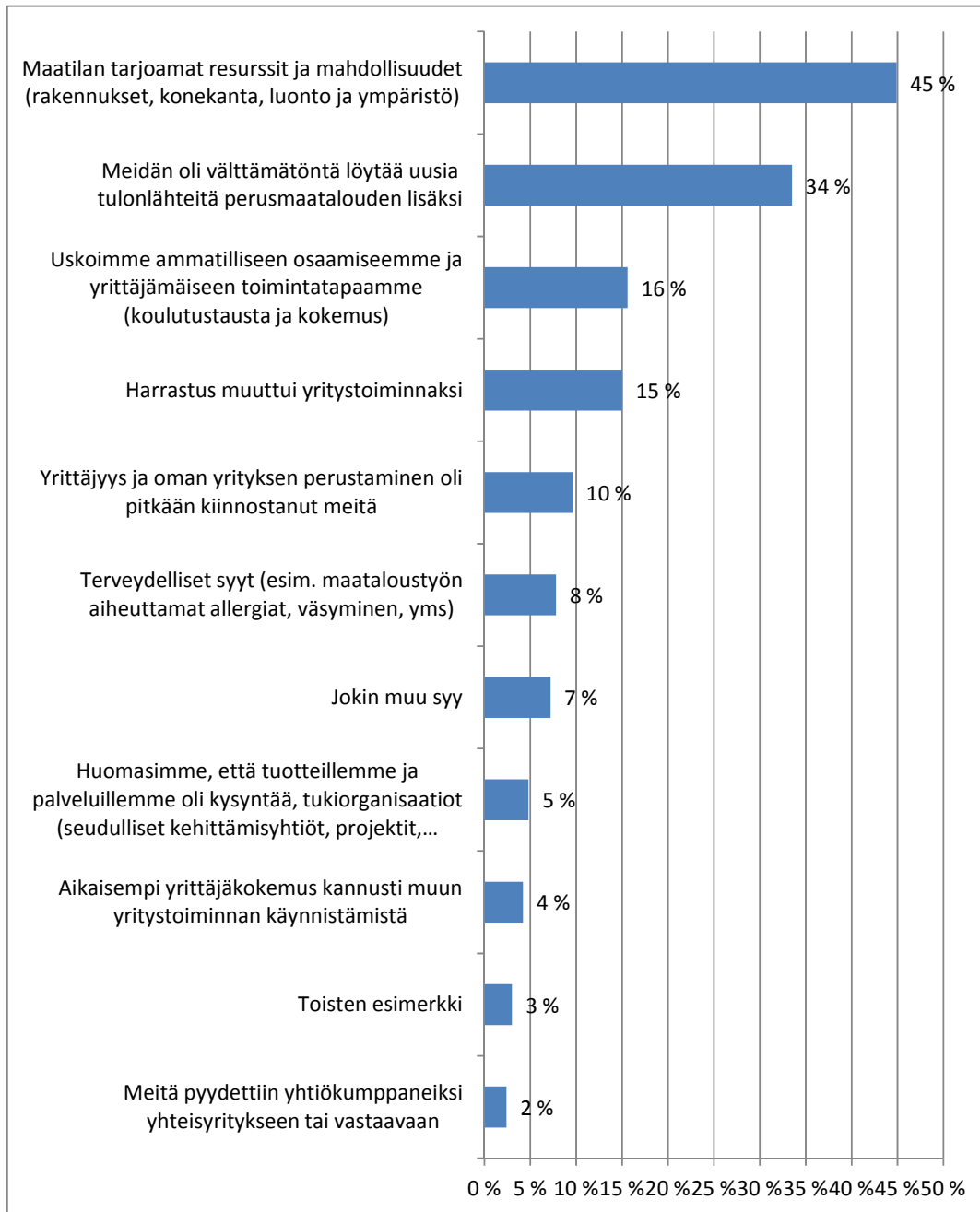
Seuraavien 3-6 vuoden aikana ei ole odotettavissa vastaajien mielestä suuria muutoksia sen suhteen, miten muu yritystoiminta jatkuu osana maa- ja metsätaloutta: 67% vastaajista aikoi jatkaa maa- ja metsätaloutta entiseen tapaan ja kehittämällä tilan muuta yritystoimintaa sen ohella. Noin joka viides (18%) aikoi panostaa maa- ja metsätalouteen entistä enemmän ja kehittää muuta yritystoimintaa resurssien rajoissa. Muusta yritystoiminnasta suunnitteli luopuvansa vain noin 3% vastaajista. Kohtaan "Muu" vastaajat mainitsivat mm. maataloudesta luopumisen (KUVA 19).



KUVA 19. Muun yritystoiminnan tulevaisuus seuraavien 3-6 vuoden aikana

3.8 Muun yritystoiminnan käynnistämisen vauhdittajat

Muun yritystoiminnan käynnistymisen osalta maatilan tarjoamat resurssit ja mahdollisuudet (kuten rakennukset, konekanta, luonto ja ympäristö) olivat tärkein vauhdittaja. Myös uusien tulonlähteiden löytäminen perusmaatalouden lisäksi oli tärkeä vauhdittaja. (KUVA 20). Jokin muu syy -kohdassa mainittiin mm. eläköityminen ja sukupolvenvaihdos.

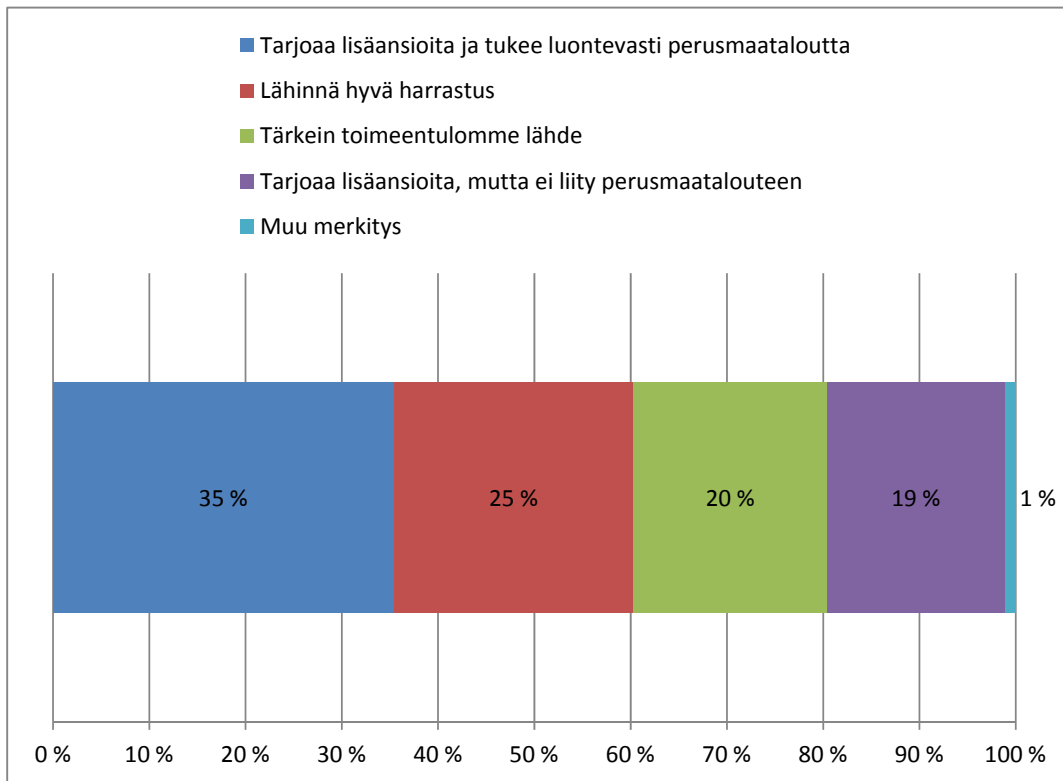


KUVA 20. Muun yritystoiminnan käynnistymisen vauhdittajat

3.9 Muun yritystoiminnan taloudellinen merkitys

Muun yritystoiminnan taloudellista merkitystä tiedusteltaessa noin joka neljäs vastaaja piti muuta yritystoimintaa lähinnä hyvänä harrastuksena ja hieman yli kolmannes kertoi muun yritystoiminnan tarjoavan lisäansioita ja tukevan luontevasti perusmaataloutta (KUVA 21). Joka viides vastaaja kertoi muun yritystoiminnan olevan tärkein toimeentulon lähde. Muita merkityksiä kerrottiin vain

kaksi; molemmat vastaajat pitivät muuta yritystoimintaa lähinnä hyvänä harrastuksena.



KUVA 21. Muun yritystoiminnan taloudellinen merkitys tällä hetkellä

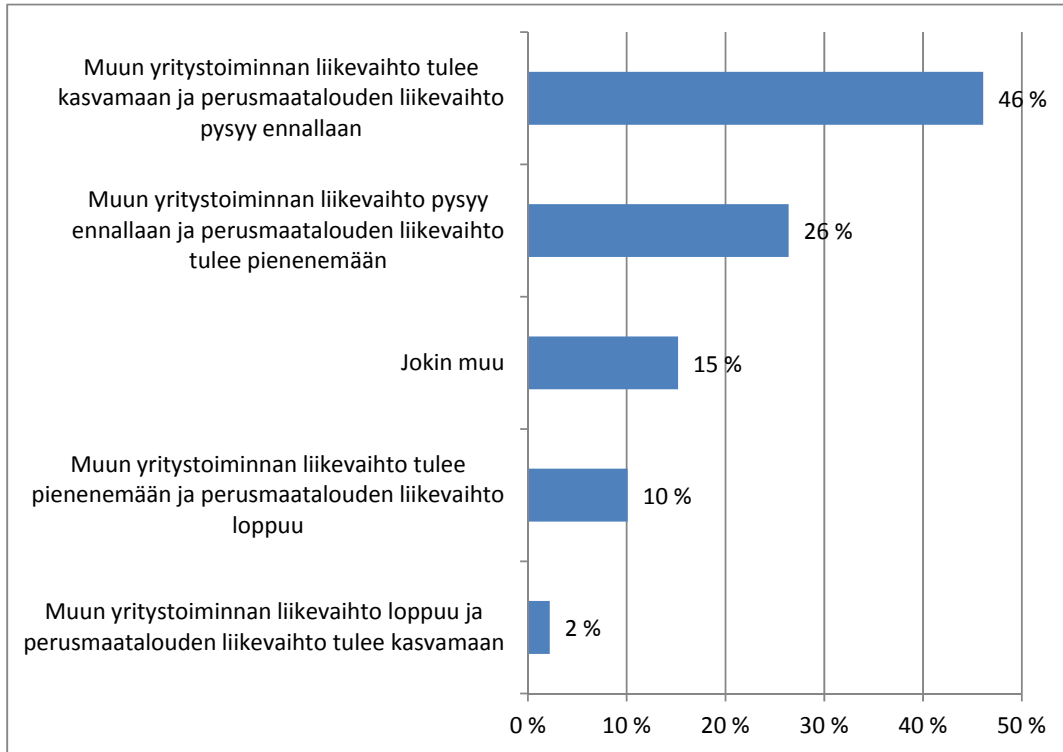
Selvä enemmistö (76%) vastaajista oli sitä mieltä, että muusta yritystoiminnasta ei muodostu seuraavan kolmen vuoden aikana pääansiolähdettä.

Maatilojen muun yritystoiminnan liikevaihto oli keskimäärin muutama kymmenen tuhatta euroa (mediaani 15.000 ja keskiarvo 58.000) vaihdellen suuresti välillä alle tuhat euroa ja 1.2 miljoonaa euroa, mikä kertoo suuren eron mediaanin ja keskiarvon välillä. Noin puolet (51%) tiloista kertoi muun yritystoiminnan liikevaihdon olevan alle 15.000 euroa. Joka viides maatila raportoi muun yritystoiminnan liikevaihdon olevan yli 75.000 euroa. Muun yritystoiminnan osalta yli 200.000 euron liikevaihtoon pääsi noin 5% maatiloista.

Liikevaihto jakaantui maatilalla harjoitettavan muun yritystoiminnan kesken vuonna 2010 seuraavasti: perusmaataloudesta (maa- ja metsätalous) kertyi liikevaihtoa keskimäärin 60-70% ja sivu ja liitännäiselinkeinoista 20-30%.

Muuta yritystoimintaa harjoittavista vastaajista hieman vajaa puolet (46%) arvioi muun yritystoiminnan liikevaihdon kasvavan ja perusmaatalouden liikevaihdon pysyvän ennallaan (KUVA 22). Noin joka neljäs vastaaja (26%) puolestaan arvioi muun yritystoiminnan liikevaihdon pysyvän ennallaan ja perusmaa-

talouden liikevaihdon pienenevän. Kohdassa ”Jokin muu, miten?” vastaajat mainitsivat liikevaihdon pysyvän ennallaan tai kasvavan sekä muun yritystoiminnan että perusmaatalouden osalta.



KUVA 22. Muun yritystoiminnan liikevaihdon kehittyminen tilalla seuraavien 3-6 vuoden aikana

Muun yritystoiminnan tuloista suurin osa tulee lähimarkkinoilta (sijaintikunta ja naapurikunnat, noin 50km säteellä). Kolme neljästä vastaajasta (75%) ilmoitti, että yli 80% heidän liikevaihdostaan tulee lähialueelta. Yli puolet (66%) vastaajista kertoi koko liikevaihdon (100%) tulevan lähialueelta. Ne, joille kertyi liikevaihtoa muualta Suomesta, kertyi sitä keskimäärin 45%. Ne maatilat, joille liikevaihtoa kertyi myös viennistä, kertoivat viennin osuuden olevan keskimäärin 26% liikevaihdosta.

3.10 Muun yritystoiminnan työllistämisaikutukset

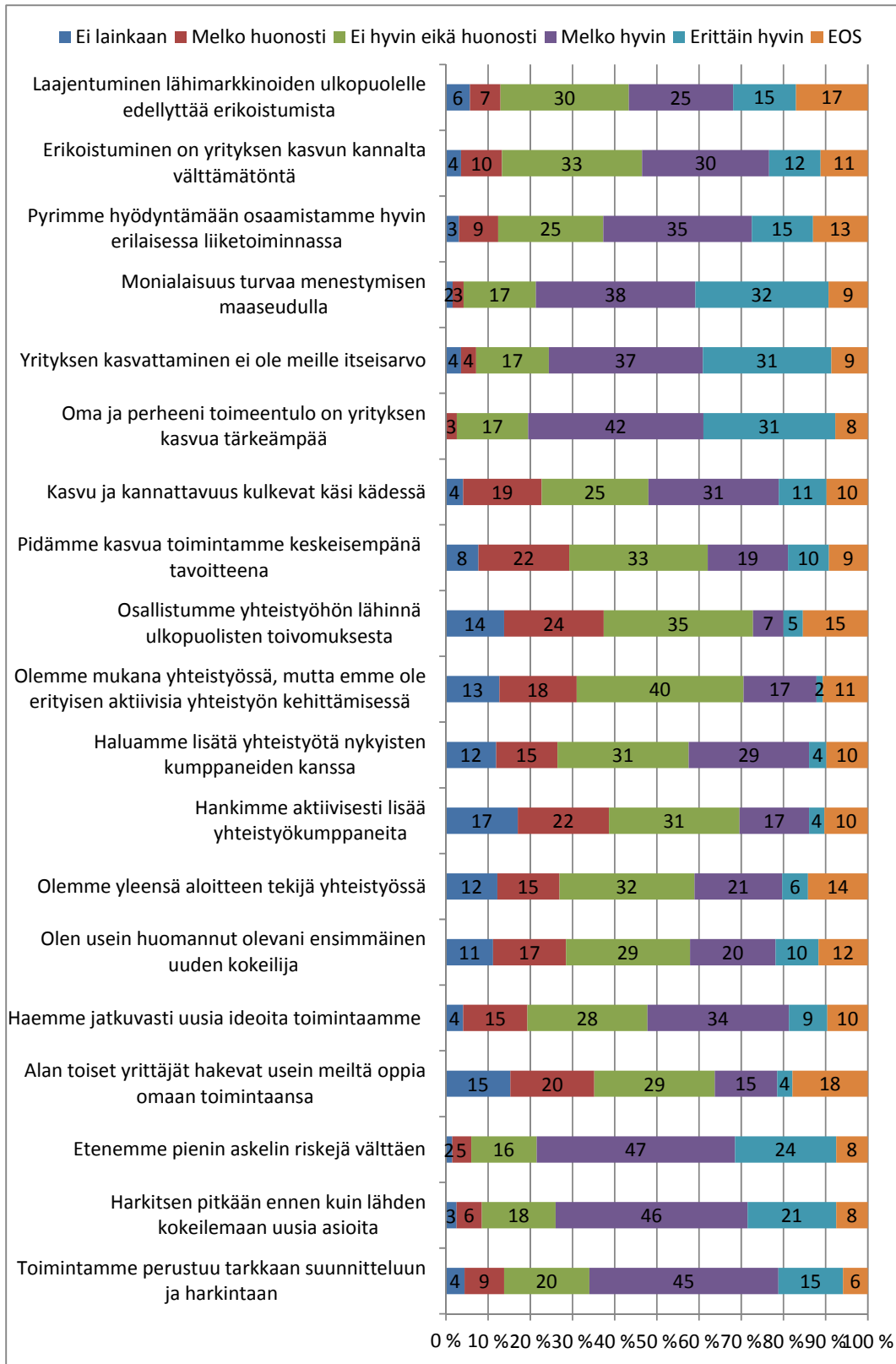
Muun yritystoiminnan työllistymisaikutukset olivat seuraavanlaiset. Keskimäärin maatilat työllistivät muun yritystoiminnan osalta vuonna 2010 omaa työvoimaa (yrittäjä/yrittäjäperhe) vakituisesti seuraavanlaisesti: ei ketään vakituisesti (10%), yhden henkilön vakituisesti (54%), kaksi vakituisesti (33%), ja kolme tai enemmän vakituisesti (3%). Eli enemmistö työllistää vakituisesti yhden henkilön (54% vastaajista). Kausiluonteisesti tai osa-aikaisesti muu yritystoiminta

työllisti keskimäärin yhden henkilön (51%). Noin neljäsosa ei työllistänyt kausiluonteisesti ketään (26%). Kausiluonteisesti kahden tai useamman henkilön työllisti 23% maataloista. Muu yritystoiminta työllisti *ulkopuolisia (palkattuja) työntekijöitä* vakituisesti keskimäärin seuraavasti: ei yhtään (38%), yhden (21%) tai kaksi tai useampia (41%) ja kausiluonteisesti enimmäkseen yhden (50%), tai kaksi (17%). Vajaa kolmasosa (29%) ei käyttänyt kausiluonteisesti ulkopuolisia työntekijöitä lainkaan.

Lähes kaikki vastaajat (90%) olivat sitä mieltä, että he eivät ole palkkaamassa ulkopuolista työvoimaa lähitulevaisuudessa. Kymmenesosa, joka oli palkkaamassa, ilmoitti tarpeekseen 1-2 henkilöä.

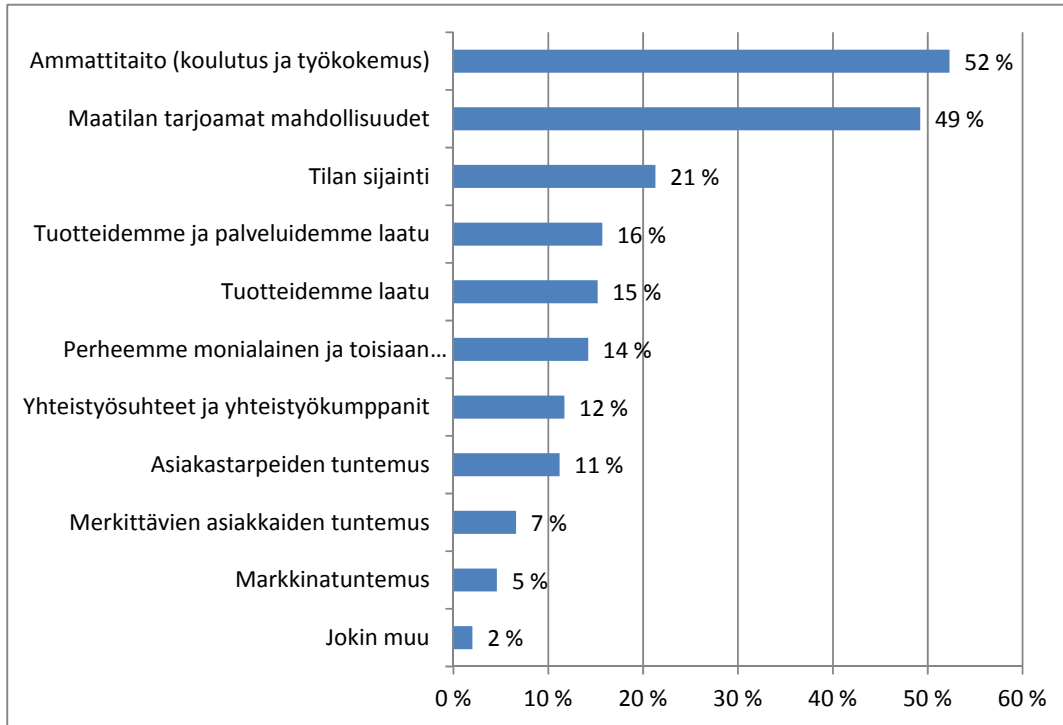
3.11 Maatilayrittäjien suhtautuminen muuhun yritystoimintaan

Muuhun yritystoimintaan suhtauduttiin melko varovaisin arvioin (KUVA 23). Valtaosa vastaajista (71%) kertoi välttävänsä riskejä liiketoiminnassaan ja 67% kertoi harkitsevansa pitkään ennen uusien asioiden kokeilemistä. Varovaisuutta kuvastaa myös se, että 68% ei kokenut yrityksen kasvattamista itseisarvoksi ja 73% vastaajista nosti oman ja perheensä toimeentulon kasvutavoitteiden edelle. Aktiivisuus yhteistyö- ja kumppaniverkostoissa vaihteli vastaajien välillä voimakkaasti.



KUVA 23. Muuhun yritystoimintaan suhtautuminen

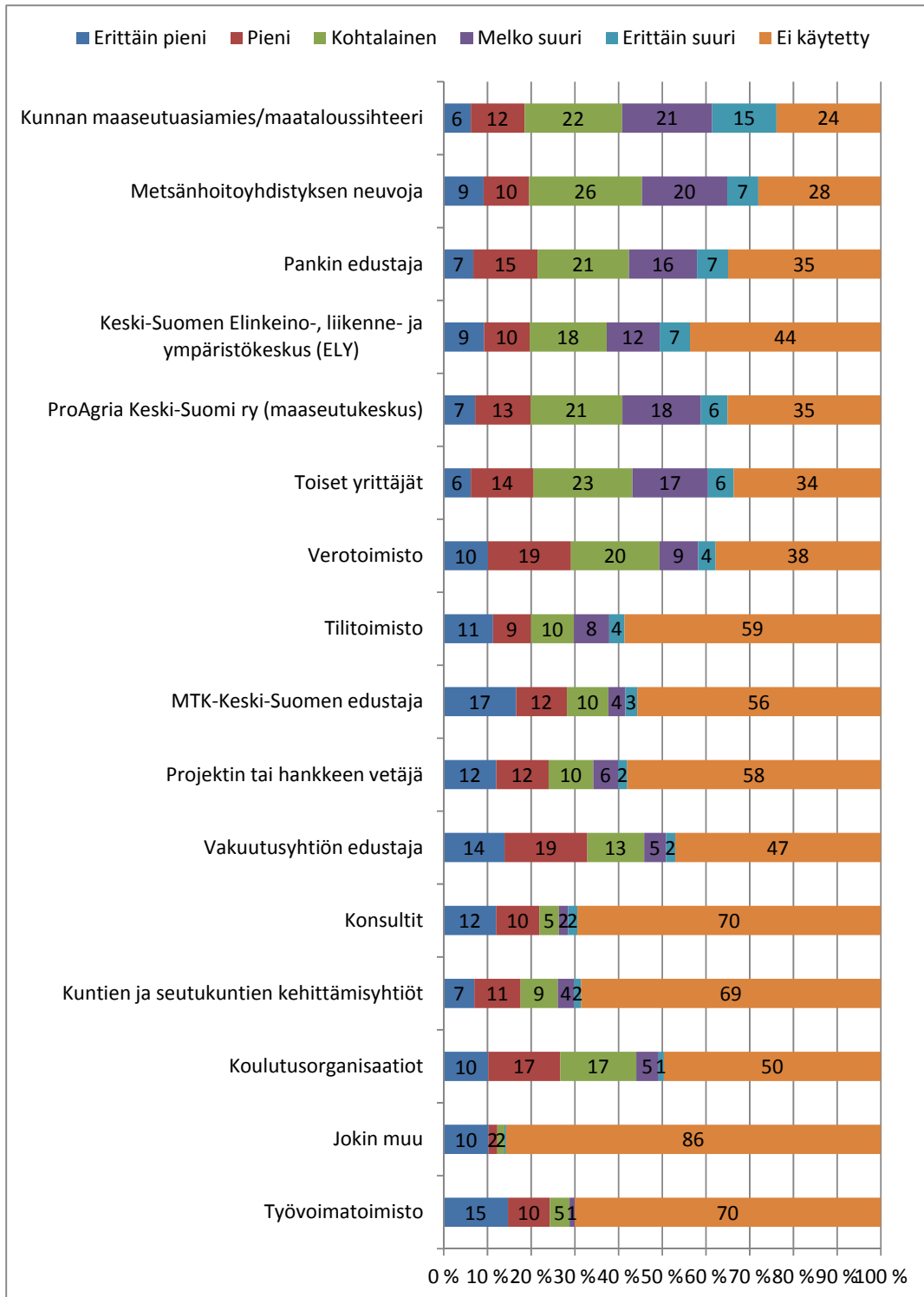
Muun yritystoiminnan osalta maatilat arvioivat parhaimmiksi vahvuuksiksi ammattitaidon (koulutus ja työkokemus) (52%) ja maatilán tarjoamat mahdollisuudet (49%). Tilán sijainti oli kolmanneksi eniten mainintoja saanut vahvuus (21% vastaajista mainitsi). Kohtaan ”Jokin muu vahvuus, mikä” mainintoja saivat mm. pitkät asiakassuhteet, kesäasukkaat ja työnsä tekeminen mahdollisimman hyvin ja täsmällisesti niin ei tarvitse muuta markkinointia. (KUVA 24).



KUVA 24. Vahvuudet muun yritystoiminnan osalta

3.12 Muun yritystoiminnan kehittämiseen käytetty asiantuntija-apu

Muun yritystoiminnan kehittämiseen käytettyä asiantuntija-apua vastaajat arvioivat seuraavasti (KUVA 25). Kolme eniten käytettyä asiantuntijaa ovat olleet kunnan maaseutuasiamies/maataloussihteeri (36% arvioi avun olleen melko suuri tai erittäin suuri), metsänhoitoyhdistyksen neuvoja (27% arvioi avun olleen melko suuri tai erittäin suuri) ja pankin edustaja (23% arvioi avun olleen melko suuri tai erittäin suuri). Noin 70% vastaajista ei ole käyttänyt asiantuntija-apuna konsultteja, kuntien ja seutukuntien kehittämissyhtiöitä tai työvoimatoimistoa.



KUVA 25. Asiantuntija-avun käyttö ja merkitys yritystoiminnan kehittämiseen

3.13 Julkinen tuki

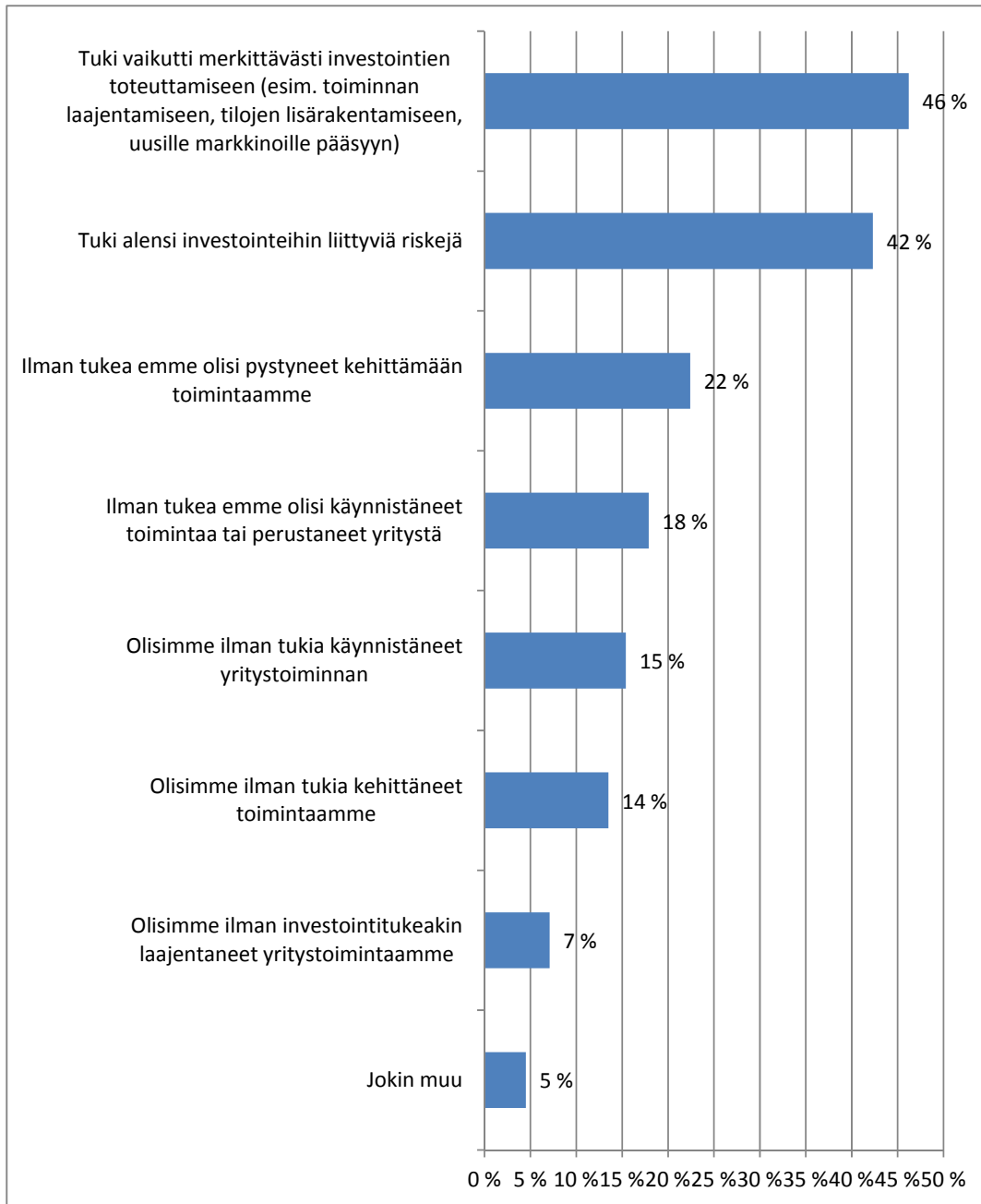
Julkista tukea kuten avustusta, lainaa tai investointitukea yritystoimintaan oli saanut 39% vastaajista. Hieman suurempi osa (44%) ei ole koskaan hakenut tukea ja 17% ilmoitti, että ei ole saanut tukea. Kysyttäessä (avoin kysymys) minikälaista julkisen tuen pitäisi olla, että se parhaiten hyödyttäisi yritystoiminnan kehittämistä, yleisimmät vastaukset viittasivat investointitukiin, tukia joita olisi helppo hakea ja avustusluonteisia tukia:

- "Koulutukseen tukea"
- "Helppoa haettavaa, sellaista mistä olisi selvää hyötyä eikä menisi suoraan konekauppiaille"
- "Paikallisuutta ja pienyrittäjiä tukevaa"
- "Myös ns. pienille perheyriyksille investointitukea"
- "Helppo hakea. Vähemmän byrokraatiaa. Jalostusasteen nostamiseen tähtääviin hankkeisiin"
- "Investointituet laitehankintoihin ja työtilojen toteutukseen"
- "Nopeat ja helpot haut ja päätökset"
- "Avustusta investointeihin (isommat prosentit)"
- "Helposti haettava!!"

Ne, jotka olivat saaneet tukea, olivat saaneet sitä pääsääntöisesti investointeihin (82%). 13% oli saanut tukea kehittämiseen ja vajaa kolmasosa (29%) käynnistämiseen. Yli 90% tuista oli ELY-keskuksilta; yksittäisiä mainintoja saivat mm. pankit ja Finnvera.

3.13.1 Julkisen tuen merkitys

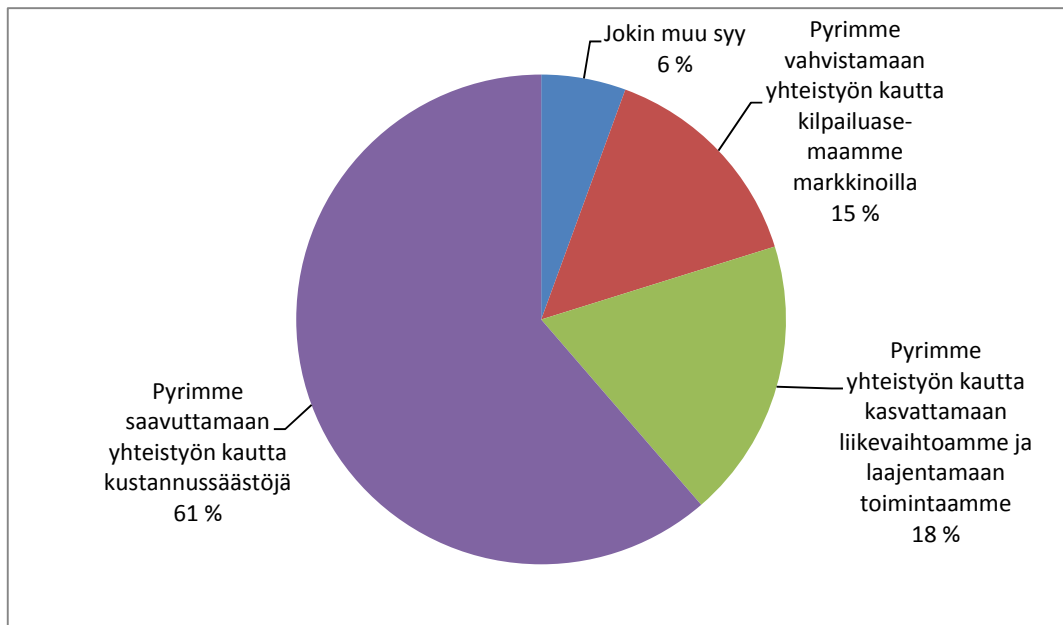
Julkisen tuen merkitys toiminnan kehittämiseen arvioitiin seuraavanlaisesti (KUVA 26). Tärkeimpänä tekijänä koettiin tuen merkitys investointien toteuttamisessa ja investointeihin liittyvien riskien alentamisessa: Lähes puolet (46%) vastaajista kertoi julkisen tuen vaikuttaneen merkittävästi investointien toteuttamiseen. Lähes puolet vastaajista (42%) oli sitä mieltä, että julkinen tuki on alentanut investointeihin liittyviä riskejä. Noin joka viides (22%) vastaaja kertoi, että ilman tukea he eivät olisi pystyneet kehittämään toimintaansa.



KUVA 26. Julkisen tuen merkitys toiminnan kehittämisessä

4 YHTEISTYÖ MUIDEN YRITTÄJIEN KANSSA

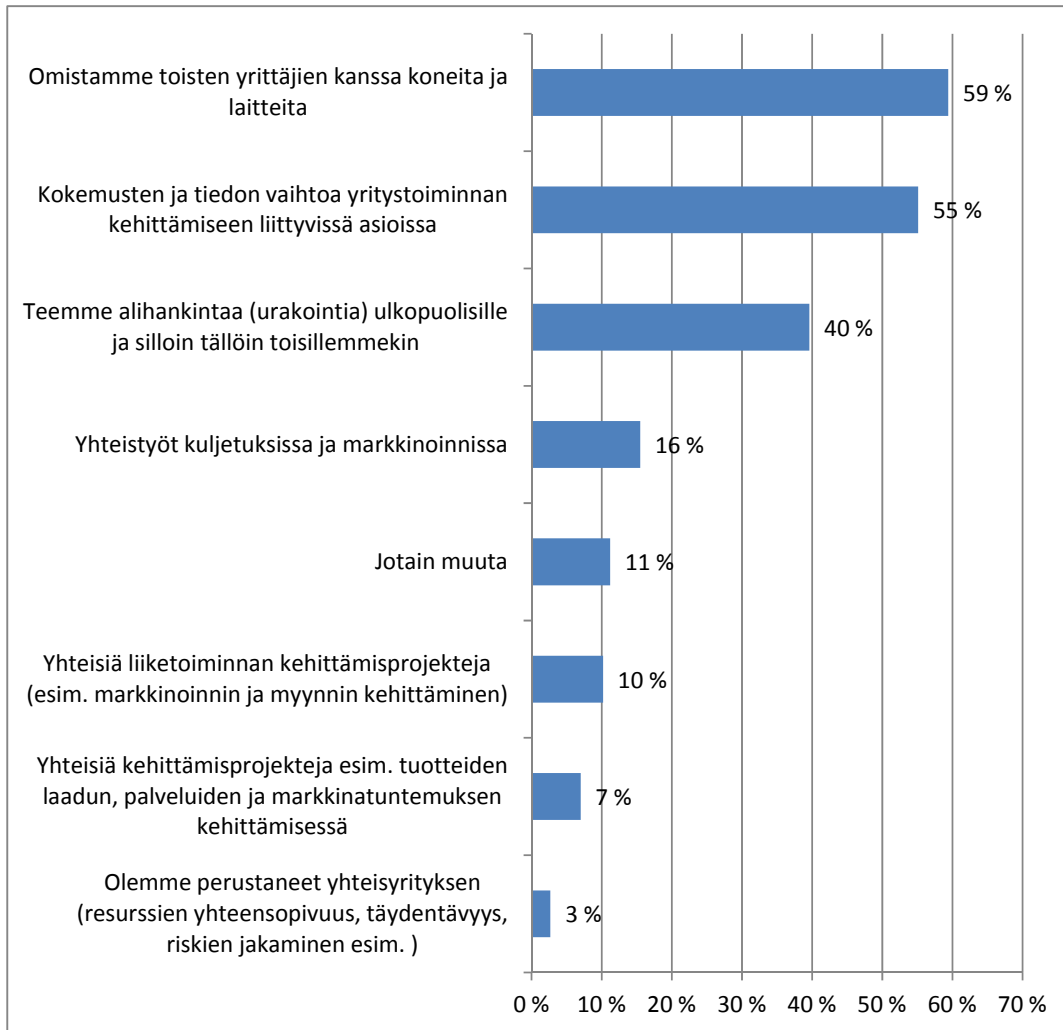
Hieman vajaa puolet vastaajista (43%) teki yhteistyötä muiden yrittäjien kanssa, hieman suurempi osa (47%) ei tehnyt yhteistyötä ja 10% ei tehnyt tällä hetkellä, mutta oli aiemmin tehnyt. Ylivoimaisesti yleisin syy yhteistyöhön muiden yrittäjien kanssa oli kustannussäästöjen saavuttaminen (KUVA 27). ”Jokin muu syy” -kohdassa mainittiin erikoispalvelujen saanti, kiireapu, markkinointi, koneapu, työhuippujen tasaaminen sekä avunanto.



KUVA 27. Syyt yhteistyöhön muiden yrittäjien kanssa (mahdollisuus valita useita vaihtoehtoja)

4.2 Yhteistyön muodot

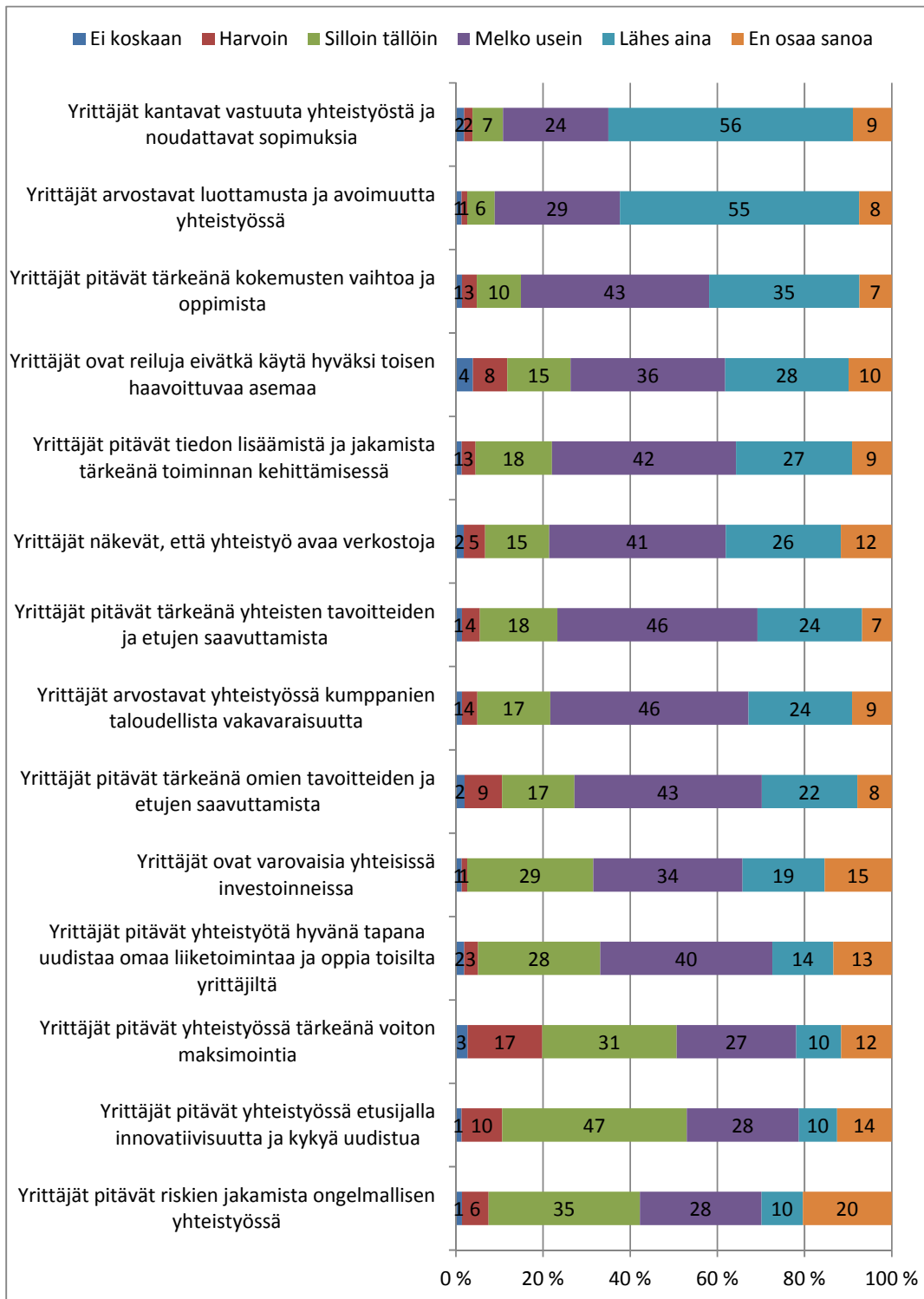
Kaksi yleistä yhteistyön muotoa muiden yrittäjien kanssa oli yhteisten koneiden ja laitteiden omistaminen (59%) ja kokemusten ja tiedon vaihto yritystoiminnan kehittämiseen liittyvissä asioissa (55%). Yhteisiä liiketoiminnan kehittämissuunnitelmia tai yhteisyrityksiä oli hyvin vähän yrittäjillä keskenään. (KUVA 28). Vastausvaihtoehtoon ”jotain muuta, mitä” mainittiin mm. eläinlainaus, sadonkorjuu, koneiden yhteiskäyttö, kiireapu ja yhteishankinnat.



KUVA 28. Yhteistyön muodot muiden yrittäjien kanssa

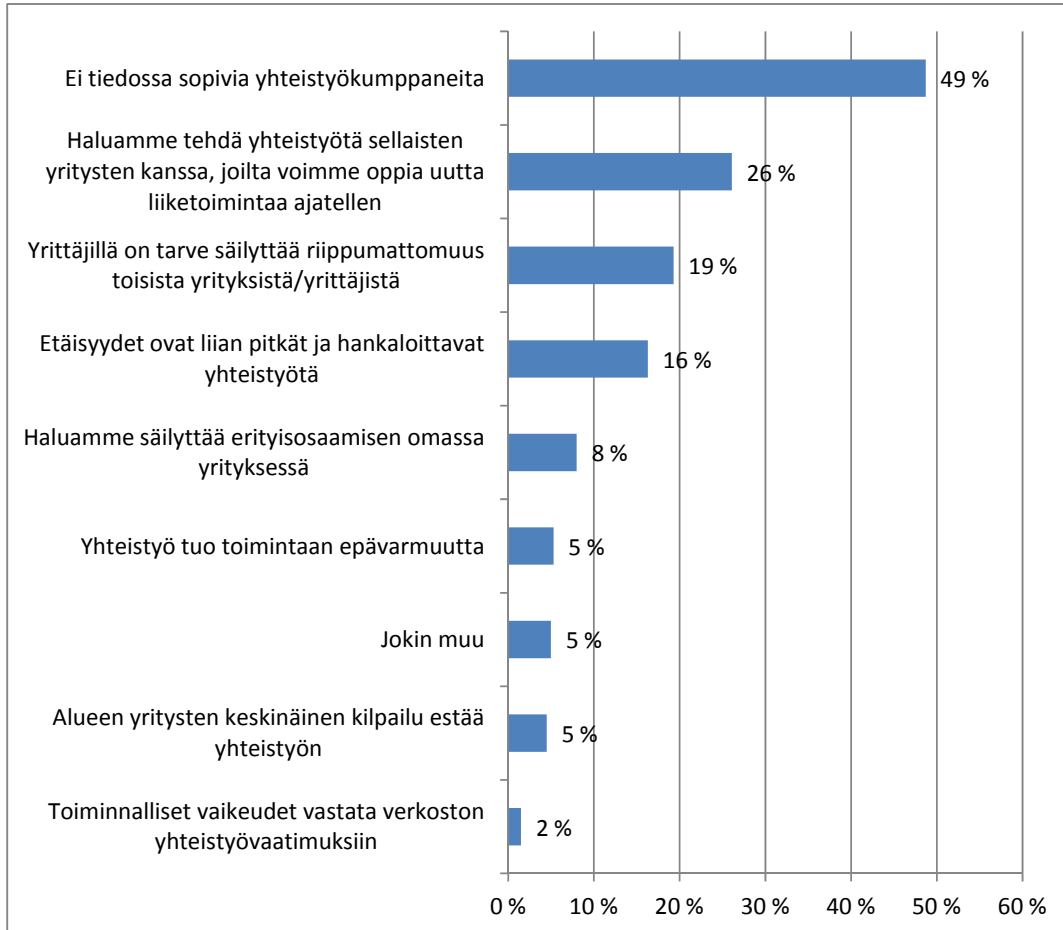
4.3 Kokemukset yhteistyöstä

Kokemukset yhteistyöstä toisten yrittäjien kanssa olivat seuraavanlaiset (KUVA 29). Vastaajat kokivat toisten yrittäjien noudattavan yhteisiä sopimuksia melko usein (24%) tai lähes aina (56%) ja kumppanuussuhteessa avoimuus sekä luottamus koettiin arvostetuksi melko usein (29%) tai lähes aina (55%). Lisäksi 64% vastaajista koki yhteistyökumppaneiden olevan melko usein tai lähes aina reiluja. Tiedon lisääminen sekä jakaminen koettiin yleisesti tärkeänä yhteistyön edistämiseksi. Yhteistyökumppanissa arvostettiin taloudellista vakavaraisuutta melko usein tai lähes aina (yhteensä 70% vastauksista) ja samoin yhteiset tavoitteet koettiin tärkeänä kumppanuussuhteessa melko usein tai lähes aina (yhteensä 70% vastauksista). Kokemukset riskien jakamisesta yhteistyökumppaneiden kanssa vaihtelivat paljon, kuten myös näkemykset voiton maksimoinnin tärkeydestä.



KUVA 29. Kokemukset yhteistyöstä toisten yrittäjien kanssa

Yhteistyömahdollisuuksissa toisten yrittäjien kanssa korostui sopivien yhteistyökumppanien puute (KUVA 30). Noin neljäsosa vastaajista (26%) mainitsi haluavansa tehdä yhteistyötä sellaisten yritysten kanssa, joilta voisivat oppia uutta liiketoimintaa ajatellen. Vaihtoehtoon ”Jokin muu” mainittiin mm. luottamuksen tärkeys, tilan pienuus, töiden päällekkäisyys estää ja eläkeiän lähestyminen.



KUVA 30. Yhteistyömahdollisuudet toisten yrittäjien kanssa

4.3.1 Yhteistyön muodot toisten yrittäjien kanssa

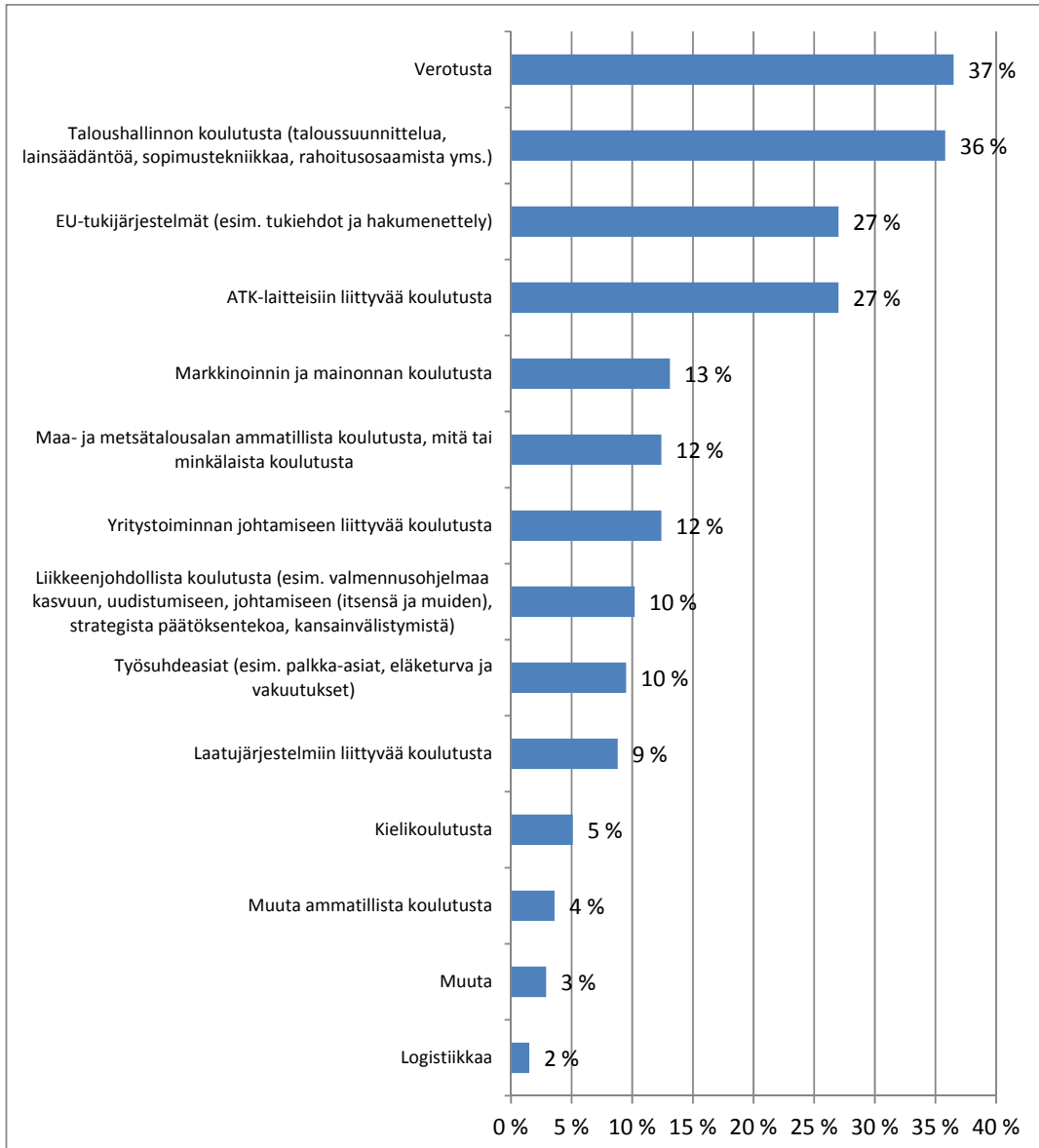
Yhteistyön muotoja toisten yrittäjien kanssa kartoitettiin avoimella kysymyksellä: ”Minkälaista yhteistyötä haluaisitte tehdä toisten yrittäjien/yritysten kanssa”. Vastauksia saatiin yhteensä 76. Yleisimmin mainittiin koneyhteistyö ja koneiden hankinnat. Yksittäisiä mainintoja saivat mm. markkinointi, kylvötyöt ja keskustelutilaisuudet:

- ”Koneyhteistyö työvaihto avustus ruuhka-aikoina”
- ”Koneomistukset / yhteismetsät”

- "Koneyhteistyö"
- "Voi ottaa isompia urakoita kun on useampi tekijä. (varalla olot ja päivitykset helpompia järjestää"
- "Koneyhteistyö"
- "Markkinointia, koulutus, työn ulkopuolinen yhdessä toimiminen"
- "Koneyhteistyö markkinointi"

5 KOULUTUS

Enemmistö vastaajista (66%) oli sitä mieltä, että he eivät tarvitse koulutusta yritystoiminnan kehittämiseen. Ne jotka vastasivat kyllä, mainitsivat tärkeimmiksi koulutuksen alueiksi verotuksen ja taloushallinnon. Hieman yli kolmasosa vastaajista halusi näistä alueista koulutusta (KUVA 31). Avoimiin kysymyksiin mainintoja saivat mm. kielikoulutuksen osalta englanti ja kohdassa muu toivottiin metsätalouden kursseja.



KUVA 31. Koulutustarpeet

6 YRITTÄJYYDEN EDISTÄMINEN MAASEUDULLA

Kyselytutkimuksen lopuksi kartoitettiin muutamalla avoimella kysymyksellä yrittäjyyden edistämistä maaseudulla. Kysymykseen ”Mitä etuja on harjoittaa muuta yritystoimintaa maaseudulla?” saatiin 172 vastausta. Yleisimmin mainittiin riskien väheneminen monialaisuuden kautta, vaihtelu, kilpailun vähäisyys, lisäansiot ja valmiit resurssit (kuten koneet). Esimerkkivastauksia:

- ”Tilaa yritystoiminnalle: tontteja, mahdollisesta melusta ei haittaa”
- ”Saa lisäansioita”
- ”Viljelyllä ei elä”
- ”Tukee maatalous yrittäjän taloudellisia mahdollisuuksia”
- ”Voi hyödyntää olemassa olevaa kalustoa ja rakennuksia”
- ”Olemassa olevat resurssit käyttöön. Luontoarvot, rakennuskanta yms.”
- ”Saada lisätuloja”
- ”Toimeentulo ei ole yhden työn varassa”
- ”Tuo lisätuloja. Löytyy helposti kaluston varastotilaa”
- ”Lisäansiot, maatalouskoneilla voi myös harjoittaa koneurakointia”

Avoimeen kysymykseen ”Mitä esteitä on harjoittaa muuta yritystoimintaa maaseudulla?” tuli 174 vastausta. Yleisimmin esteiksi mainittiin etäisyydet, tietoliikenneyhteyksien heikkous, sääntely, yhteistyön puute ja markkinoiden puute. Esimerkkivastauksia:

- ”Pitkät matkat”
- ”Pieni asiakaskunta”
- ”Etäisyydet, kateus”
- ”Asiakaspula”
- ”Huonosti toimivat tietoliikenneyhteydet, asiakaskunnan olemattomuus, valtaisa naapurikateus”
- ”Pitkät etäisyydet, tietoliikenneverkkojen puutteellisuus ja kalleus”

Avoimeen kysymykseen ”Miten perusmaatalouden ulkopuolista yritystoimintaa maataloilla voitaisiin parhaiten edistää?” saatiin lukuisia kehitysehdotuksia, joista yleisimmät koskivat tietoliikenneyhteyksien parantamista, yhteistyön tiivistäminen, logistiikan parantaminen, työllistämisen helpottaminen, koulutuksella ja neuvonnalla, ja yleisesti maaseudun houkuttelevuuden lisääminen. Esimerkkivastauksia:

- ”Esittelemällä muualla jo olemassa olevia toimintamalleja. Byrokratian vähentäminen”
- ”Lisää koulutusta”
- ”Markkinointiapua”

- "Tiedottamalla maailman trendeistä, kannattavuuslaskelmilla, verkostoitumisella, hyvillä liikenne- ja tietoliikennesyhteisillä ja kielitaidolla. Ja ennen kaikkea sillä ettei aina tarvitse kangistua vanhoihin kaavoihin."
- "Mielestäni on väärin, että normaali maatalous on niin huonosti kannattavaa, että tulee etsiä muita tulolähteitä eläkkeeseen tilalla. Kyllä normaalilla viikkotuntimäärällä tulisi tulla toimeen. Elämässä on muutakin kuin pelkkä työnteko."
- "Kiinteä ja nopea laajakaista on ehdoton edellytys jos mitään aikoo yrittää."

7 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Yrittäjyyden tukeminen ja alueiden elinvoimaisuus ovat painoaloina mm. Maaseudun yrittäjyyden kehittämissuunnitelmassa 2020 ja Maaseutupoliittisessa kokonaisohjelmassa 2009–2013. Myös Keski-Suomen maaseutuohjelma 2007–2013 ja Keski-Suomen maaseutuohjelma 2030 tähtäävät siihen, että maaseudun ja sen yrittäjyyden kehityskulkuun voidaan vaikuttaa.

Tämän tutkimuksen lähtökohtana oli muodostaa ajantasainen kuva keskisuomalaisten maatalojen monialaisesta yritystoiminnasta. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää maatalojen harjoittamaa maa- ja metsätalouden ulkopuolista yritystoimintaa, yritystoiminnan muotoja, laajuutta ja taloudellista perustaa sekä yritystoiminnan edistämiseen liittyviä asioita.

Tässä tutkimuksessa 37 % tiloista ilmoitti harjoittavansa maa- ja metsätalouden ohella muita sivu- tai liitännäiselinkeinoja eli muuta yritystoimintaa. *Maatalojen kehitysnäkymät Keski-Suomessa vuoteen 2009 ja 2012 – tutkimusten* mukaan Keski-Suomen maataloista noin 60% harjoittaa maatalouden ohella muuta yritystoimintaa. Vuoden 2005 *Monialainen yritystoiminta Keski-Suomen maataloilla* - tutkimuksen mukaan 42 % ilmoitti harjoittavansa muuta yritystoimintaa. Erot tutkimuksissa selittyvät osin käytettyjen tutkimusmenetelmien eroilla. Maatalojen kehitysnäkymät tehtiin informoituina puhelinhaastatteluina (n=351) ja Monialainen yritystoiminta - tutkimus tehtiin kirjekyselynä (n=1618) (Niemelä, Heikkilä & Meriläinen 2005). Nyt käsillä oleva tutkimus tehtiin verkko- ja kirjekyselynä (n= 463).

Tulokset osoittavat, että monialaisen yritystoiminnan aloittamisen keskeisenä syynä on useimmiten tarve löytää uusia tulonlähteitä perusmaatalouden lisäksi. Toisaalta monialaisuuden sijaan keskisuomalaiset maatilat ovat erikoistuneet ja keskittyneet parhaiten tuottavaan toimintaan. Monialainen yritystoiminta maatalakenttänsä näyttäisi vähenevän lähitulevaisuudessa. Tähän saattavat vaikuttaa osin maatalojen jatkamis- ja lopettamissuunnitelmat sekä tuotantosuunnissa tapahtuneet ja tapahtuvat muutokset. Muun yritystoiminnan suhteellinen osuus maatalojen liikevaihdossa ei näyttäisi lähitulevaisuudessa olevan kasvamaan päin, mutta vaihtelee tilan tuotantosuuntien mukaan. Maatilat ovat entistä ”monitulolähteisempiä”.

Maatilat ovat monella tavalla sidoksissa lähialueensa yleiseen kehitykseen. Näyttäisi sille, että vuonna 2017 maatalojen muun yritystoiminnan tuloista yli 80 % tulee edelleenkin lähimarkkinoilta: markkinoilta, joiden väestökehitys ja ostovoima ovat kehityssuhteeltaan negatiivisia.

Maatalojen heikkoon kannattavuuskehitykseen ei ole näkyvissä tuntuva muu-
tosta parempaan. Vain joka kymmenes yrittäjä piti maatalouden kannattavuus-
kehitysnäkymiä tämän tai ensi vuoden osalta melko hyvinä tai erittäin hyvinä.

Yrittäjillä ei näyttäisi olevan suurta halukkuutta kasvattaa liikevaihtoa tai palkata ulkopuolista työvoimaa yrityksiinsä lähitulevaisuudessa.

Keski-Suomi on lähtökohtaisesti monia maaseututyyppisiä edustava maakunta. Maaseutualueet ovat elinkeinorakenteeltaan, huoltosuhteeltaan ja työpaikkavarannoltaan hyvin erilaisessa tilanteessa. Maatalous on voimakkaasti alueellisesti keskittynyttä. Monialaisten maatilayritysten kehitysnäkymiä heijastaa kasvava monitulolähteinen yrittäjyys. Maatilayrityksille lähimarkkinat ovat samanaikaisesti tärkeitä ja ongelmallisia muistaen alueelliset erot väestönkehityksessä ja ostovoimassa.

Maatilojen ja monialaisten maatilojen merkitys maaseutualueille on monesta erisyistä tärkeää. Niiden kerrannaisvaikutukset aluetalouteen ovat merkittävät. Maatilat ovat myös osa globaalisti kilpailtua elintarvikeketjua ja metsäteollisuutta. Ruuan ja energiatuotannon riittävä omavaraisuus voi olla tulevaisuudessa kilpailtu resurssi siinä missä niiden vientitoiminta etenkin kun maatilat antavat hyvän kasvualustan uuden liiketoiminnan synnyttämiseksi ja yhteistyölle yli toimialojen rajojen. Uutta yritystoimintaa syntyy myös palvelualueille, jotka työllistävät yhä enemmän maaseudulla ja tukevat näin merkittävällä tavalla maaseutualueiden kehitystä. Siksi on tärkeää, että maatilayritykset huomioidaan entistä paremmin yrittäjyyttä edistävissä alueellisissa strategioissa.

Hyvinvoinnin kehä alkaa yrittäjyyttä tukevasta toimintaympäristöstä, yrittäjyyttä tukevasta elinkeinojen kehittämisestä, osaavista ja luovista yrittäjistä, kannattavasta ja uudistuvasta liiketoiminnasta ja toimivista markkinoista. Kehä palaa jossain vaiheessa yrittäjyyden ydinkysymysten äärellä: muutokseen ja muutosta ylläpitäviin voimiin kuten vaurauden- ja arvонуomiseen ja kilpailukykyyn.

Tutkimustulokset osoittavat, että maatilayritykset tarvitsevat nyt ja tulevaisuudessa niiden tarpeista lähteviä tuki- ja rahoitusmuotoja, monialaisuutta tukevaa neuvontaa ja verkostohankkeita joissa on mahdollisuus oppia uutta oman liiketoiminnan tai elinkeinon kehittämiseksi.

8 LÄHDELUETTELO

Elinvoimainen maaseutu – ministeriöiden vastuut ja alueellinen kehittäminen. *Maaseutupoliittinen erityisohjelma*. 2007-2010 Sisäasiainministeriön julkaisuja 19/2007.

Keski-Suomen maaseutustrategia 2030. *Keski-Suomen liitto*. Kopijyvä Oy. <http://www.keskisuomi.fi/filebank/918-maaseutustrategia.pdf>, haettu 23.4.2012.

Keski-Suomen maaseutuohjelma 2007-2013. *Keski-Suomen TE-keskuksen julkaisuja*.
<http://www.elykeskus.fi/fi/ELYkeskukset/KeskiSuomenELY/Maaseutuelinkeinoajakalatalous/maaseutuohjelma%20ja%20maaseutustrategia/Documents/Keski-Suomen%20maaseutuohjelma%202007-2013.pdf> , haettu 23.4.2012

Maaseudun yrittäjyyden kehittämisohjelma 2020. *Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja*. Yrittäjyyden teemaryhmä (toim.) Heikki Pietarinen. Vammalan kirjapaino Oy.

Maatalouslaskenta 2010. Monialaiset maatalous- ja puutarhayritykset. *Tike, maatalouden rakennetutkimus*. <http://www.maataloustilastot.fi/e-lehti-2011-06-29/index.html>, haettu 23.4.2012.

Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2009–2013. *Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja*, 5 / 2009.
http://www.maaseutupolitiikka.fi/files/976/YTR5_2009_Maaseutupoliittinen_kokonaisuohjelma_2009_2013.pdf, haettu 23.4.2012.

Niemelä, T., Heikkilä, E. & Meriläinen, T. 2005. Monialainen yritystoiminta Keski-Suomen maataloilla. *Jyväskylän yliopisto taloustieteiden tiedekunta, julkaisuja 148/2005*. Jyväskylä 2005.